GLASUL MINORITĂŢILOR
LA VOIX DES MINORITÉS
DIE STIMME DER MINDERHEITEN

ANUL / ANNÉE / JAHRGANG XII. IANUARIE - FEBRUARIE / JANVIER - FÉVRIER / JÄNNER - FEBER 1934. NUMĂRUL / NUMÉRO / NUMMER 1-2

Autonomia culturală a comunităţii Secuieşti.

De: **Mikó Emeric.**

INTRODUCERE.

Ideia conducătoară a conferenţei de pace, după războiul mondial a fost autodeterminarea tuturor popoarelor, proclamată de preşedintele Statelor Unite din America: Woodrow Wilson. Această ideie însă nu s'a realizat la încheierea tratatelor de pace decât în parte. Statele învingătoare mărite considerabil şi nouile state au înglobat teritorii cu o populaţie minoritară compactă şi prin urmare numărul minorităţilor din Europa s'a urcat după războiul mondial la aproape patruzeci de milioane.[1] Problema naţionalităţilor deci, care a contribuit mult la naşterea războiului mondial, nu s'a rezolvit prin această autodeterminare parţială şi de aceea era nevoie de un nou sistem de drept pentru protecţia populaţiei minoritare, care face a 12.4% parte a întregei populaţiei din Europa. Ca o prelungire necesară a principiului naţionalităţilor — scrie Gh. Sofronie[2]; s'au încheiat tratatele minoritare între Principalele Puteri Aliate şi Asociate (Statele Unite, Anglia, Franţa, Italia, Japonia) şi acele State cari au înglobat un număr considerabil de minoritari.

Prin aceste tratate s'a deschis un nou capitol în dreptul internaţional public şi privat. Înainte de aceste tratate problema minoritară era o chestiune de organizaţie internă a Statelor, cu aceste tratate drepturile minorităţilor etnice se ridică la putere de drept internaţional.

[1] Statistica lui Nagy Iván în anuarul 1929 al revistei „Magyar Kisebbség".

[2] Gh. Sofronie: Principiul naţionalităţilor în dreptul internaţional public. Bucureşti p. 158.

Tratatele minoritare garantează drepturi 1. omului, 2. cetăţeanului şi mai conţin 3. clauze speciale. Subiectul drepturilor garantate omului şi cetăţeanului este individual „aparţinând unei minorităţi de rasă, de limbă, sau de religie". Clauzele speciale adăogate la unele tratate însă deschid calea unei protecţiuni şi mai large unor grupuri de minorităţi. Astfel articolul 11. al Tratatului încheiat între Puterile Aliate şi Asociate şi România în 9 Decembrie 1919 prevede următoarele:

„La Roumanie agrée d'accorder, sous le controle de l'État roumain aux communautés des Szeckler et Saxons, en Transylvanie, l'autonomie locale, en ce qui concerne les questions religieuses et scolaires."

Acest articol, prin derogare dela celelalte, ne ar putea servi ca punct de plecare pentru rezolvirea problemei minoritare pe baza dreptului pozitiv în cadrele statului constituţional. Problema minoritară fiind în primul rând una ştiinţifică, este de o importanţă primordială ca să studiem condiţiunile de realizare ale acestei obligaţiuni internaţionale pe calea legislaţiei interne, în cadrele dreptului constituţional şi administrativ. Din acestea rezultă punctul nostru de vedere: art. 11. sub raportul dreptului internaţional şi sub raportul dreptului intern.

La elaborarea acestei teze de doctorat am utilizat în primul rând literatura română şi maghiară, făcând câteodată referire la autori streini, din consideraţiunile, că pe deoparte literatura streină nici nu se ocupă cu amănuntele acestei probleme, iar pe de altă parte realizarea autonomiei în chestiune este condiţionată de armonia punctului de vedere majoritar şi minoritar, trebue să căutăm deci între aceste păreri adeseori opuse un „modus vivendi".

I. Autonomia secuiască sub raportul dreptului internaţional.

Pentru a putea face o interpretare corectă articolului 11. al Tratatului dela Paris, este nevoie să-i cercetăm originea şi să-l încadrăm în întregul sistem de drept al tratatelor minoritare. Combinând metoda interpretării istorice cu cea sistematică, vom încerca să explicăm pe urmă, adevăratul înţeles al articolului 11, conţinutul şi limitele acestei obligaţiuni cu caracter internaţional.

1. Originea articolului 11.

Până în ultimii ani nu ne-au stat la dispoziţie cu privire la originea tratatelor decât memoriile lui Temperley şi House, din

cari s'au furnizat comentatorii majoritari şi minoritari. Sub aspecte cu totul noui examinează conferenţa de pace delegatul american in „Comisiunea Statelor Noui": David Hunter Miller.[3] În volumul XIII. al operei sale monumentale, din care numai câteva exemplare au ajuns în Europa, găsim date preţioase referitor la activitatea comisiunii din care făcea şi el parte. Le vom expune pe baza unui comentar maghiar al lui Baranyai Zoltán.[4] Vom mai utiliza ca izvor român opera lui V. Tilea: Activitatea diplomatică a României.[5]

Comisia Statelor Noui, creată de „Sfatul Principal" (Clémenceau, Wilson, Lloyd George), constând din reprezentanţii Marilor Puteri;[6] dupăce au intrat în contact cu primministrul polonez Paderewski şi cu ministrul de externe cehoslovac Benes, trimite o scrisoare cu data de 24 Maiu 1919 şi ministrului prezident român: Ionel Brătianu cuprinzând următoarele: „Comisia a luat la cunoştinţă declaraţia[7] guvernului ardelenesc,[8] pe care, după informaţiunile primite, o aprobă şi Guvernul Român. Conform acestei declaraţiuni guvernul ardelenesc acordă deplină autonomie minorităţii maghiare, „czekler" şi nemţeşti şi altor minorităţi în ceeace priveşte administraţia locală, chestiunile de instrucţie şi viaţa bisericească, însă munca Comisiei ar fi facilită foarte mult, dacă ar primi cât de curând informaţiuni autentice dela Guvernul Român cu privire la punctul lui de vedere." Răspunsul lui I. Brătianu a fost cetit în şedinţa de 27 Maiu:

„România a garantat egalitate deplină tuturor cetăţenilor, fără privire la diferenţe etnice sau de religie în ceeace priveşte drepturile religioase, cât şi drepturile şi libertăţile politice. Gu-

[3] David Hunter Miller: My Diary at the Conference of Paris.

[4] Baranyai Zoltán: A kisebbségi szerződések létrejötte. Numărul din Octombrie şi Noembrie al revistei Magyar Szemle. Budapesta 1931. pag. 9—14.

[5] România diplomáciai működése 1919 novembertől 1920 márciusig. Tradus în ungureşte de Botos János. Magyar Kisebbség 1926.

[6] Membrii comisiei s'au schimbat adeseori. Astfel ca membri figurau: Statele Unite: Hunter Miller, Manley, O. Hudson, prof. Coolidge, Norris, Dulles; Franţa: Berthelot, Kammerer, Céligny, Laroche; Japonia: Adatci, Kato; Italia: de Martino, Castoldi, Stranieri; Anglia: Headlam-Morley, Nicolson, Carr, Leeper. Comisia a ţinut întâia sa şedinţă în 3 Maiu 1919, iar ultima în 9 Decembrie 1919. Delegatul japonez ia parte dela şedinţa din 27 Maiu, iar cel italian dela 21 lunie. Între americani Hunter Miller ia parte până la a 12-a şedinţă (data trimiterii scrisorii lui I. Brătianu), fiind înlocuit cu O. Hudson, actualmente profesor la Universitatea din Columbia. Baranyai op. cit. pag. 2—3.

[7] Resoluţiile de unire dela Alba Iulia.

[8] Consiliul Dirigent.

vernul Român a căzut de acord cu reprezentanţii Ardealului, Basarabiei şi a Bucovinei şi a decis, că va garanta drepturile şi libertatea minorităţilor printr'o descentralizare largă a administraţiei şi în afară de aceasta va garanta o desvolate liberă populaţiei streine („alien") în chestiuni de limbă, de instrucţie şi de biserică. România acceptă toate obligaţiunile, pe care le acceptă celelalte State cari sunt membrii ai Societăţii Naţiunilor, cu privire la teritoriile lor. Însă România nu poate tolera sub nici o condiţie intervenţia Statelor streine la executarea legilor sale."

Cu toată opoziţia lui I. Brătianu, Comisia Statelor Noui a continuat elaborarea tratatelor luând ca bază Tratatul polonez semnat în 28 Iunie 1919. Hunter Miller avea un proect special prin care voia să acorde minorităţilor, ca corporaţiuni de drept public de sine stătătoare (distinct public corporations) o autonomie culturală şi pe lângă aceasta, reprezentarea proporţională a minorităţilor în corpurile Statului, prin asigurarea unui vot colectiv (cumulative voting). Majoritatea comisiunii nu a fost aşa de largă faţă de minorităţi, din care cauză Hunter Miller se retrage deja la elaborarea tratatului polonez. În cursul şedinţei din 7 Iunie *delegatul englez* propune acordarea unei autonomii mai reduse, şi anume restrânsă la chestiunile şcolare şi bisericeşti, comunităţii secueşti şi săseşti din Transilvania. Comisia a acceptat în şedinţa din 10 Iunie acest articol fără discuţie. În şedinţa de 16 Iulie Comisia trimite un raport la Sfatul Principal, în care se accentuează, că „reformele legislative şi administrative proiectate de Guvernul Român nu sunt cu totul satisfăcătoare pentru a mulţumi minorităţile etnice şi religioase, cari au fost încorporate prin câştigarea războiului mondial de România. Puterile Aliate şi Asociate nu se pot dispensa de responsabilitate dacă transmit minorităţile României dispoziţiunilor legislaţiei interne." Cu privire la autonomie raportul menţionează: „Existenţa „eclave"-lor săseşti şi secuieşti în Transilvania necesitează, ca să li se acorde autonomia culturală într'o măsură redusă (a smal measure of cultural autonomy), dacă se poate concilia tradiţiile lor comune şi simţul local puternic cu patriotismul mai larg naţional." Articolul 12 al proectului[9] garantează acestor minorităţi compacte o autonomie oarecare (would assure to these compact minorities a certain measure of autonomy) în chestiuni şcolare şi religioase, drepturi, cari vor fi exercitate natural sub controlul

[9] In textul definitiv art. 11.

Statului Român. Aşa a luat fiinţă articolul 11. al Tratatului minoritar român, cu următorul text:

„La Roumanie agrée d'accorder, sous le controle de l'État roumain, aux communautés des Szeckler et des Saxons, en Transylvanie, l'autonomie locale, en ce qui concerne les questions religieuses et scolaires". [10]

Tratatul are data de 9 Decembrie 1919 Paris. Dela şedinţa de 7 Iunie, data propunerii articolului 11, unde am întrerupt cronologia evenimentelor până la semnarea tratatului s'au petrecut evenimente istorice naţionale şi internaţionale. Rezumând numai cele naţionale, după câteva luni de trăgănare, Puterile Aliate au trimis un ultimat la 13 Noembrie Guvernului Român, să se declare asupra proectului de tratat, punând în vedere, că dacă răspunsul nu va fi satisfăcător, membrii Sfatului Superior sunt de acord de a nu recunoaşte pretenţiile teritoriale ale României. [11] Din această cauză guvernul I. Brătianu, consecvent de punctul de vedere deja exprimat, demisionează, urmând un guvern sub preşedinţia D-lui Alexandru Vaida Voevod. Noul primministru comunică Puterilor Aliate în 5 Decembrie 1919 (ziua expirării termenului) că primeşte Tratatul, pe care l-a şi semnat Dl. Gen. Constantin Coanda.

2. Autonomiile garantate prin tratatele minoritare.

Precum am mai amintit, tratatele minoritare garantează în general drepturi indivizilor aparţinând unei minorităţi ut singuli şi numai prin derogare recunosc în mod implicit respectiva minoritate ca subiect de drept, în clauzele speciale ale tratatelor. Minoritatea de rasă, limbă şi religie ca entitate colectivă figurează ca subiectul dreptului de *reprezentaţie proporţională* (art. 7. al Tratatului minoritar grec, art. 13. al Tratatului cehoslovac) şi al dreptului de *autonomie politică sau culturală.* Din punctul de vedere al interpretării sistematice al articolului 11. ne vom ocupa aici numai de autonomiile garantate prin Tratatele minoritare.

Autonomia cea mai amplă este aceea prescrisă în Tratatul minoritar încheiat între Puterile Aliate şi Cehoslovacia, în 10

[10] Politica externă a României. Institutul Social Român. Bucureşti 1926. pag. 599. Baranyai Zoltán: A kisebbségi jogok védelme. Budapest. 1922. pag. 68. Tratatul a fost redactat în limba franceză, engleză şi italiană, dintre cari la caz de divergenţă cel francez e dătător de măsură. Textul englez zice comunităţi săseşti şi secueşti în opoziţie cu cel francez.

[11] V. Tilea op. cit. pag. 211.

Septembrie 1919 la Saint-Germain en Laye, care acordă *autonomie politică teritoriului de sub Carpaţi, locuit în majoritate absolută de Ruteni* (art. 10). Art. 11. dispune, ca acest teritoriu, ale cărui hotare se vor stabili de către Puterile Aliate, va avea o Dietă Regională separată. Aceasta Dietă va exercita puterea legislativă în materie de limbă, instrucţie, de religie şi toate celelalte chestiuni pe care le vor atribui legile Statului Cehoslovac. Guvernatorul teritoriului ruten va fi numit de prezidentul Republicii Cehoslovace şi va fi răspunzător Dietei Rutene. Art. 12 relevă că Cehoslovacia se consimte ca, întrucât este posibil, funcţionarii teritoriului Ruthenilor să fie aleşi între locuitorii acestui teritoriu. Prin art. 13 Cehoslovacia garantează teritoriului Ruthen o reprezentanţă echitabilă în adunarea legislativă a Republicii Cehoslovace, în care va trimite acest teritoriu deputaţi aleşi în conformitate cu constituţia Republicii Cehoslovace. Cu toate acestea aceşti deputaţi nu vor avea drept de vot în Dieta Cehoslovacă în toată materia legislativă, de aceeaşi ordine ca cele atribuite Dietei Rutene. [12]

O autonomie restrânsă la chestiunile şcolare este aceea garantată *comunităţilor evreeşti din Polonia* prin Tratatul minoritar încheiat între Puterile Aliate şi Polonia din 28 Iunie 1919 la Versailles. Art. 9. al acestui Tratat creiază nişte comitete şcolare, cari se vor alege de către comunităţile evreeşti din Polonia. Aceste comitete vor organiza şi conduce şcolile evreeşti din Polonia, şi vor distribui acel ajutor bănesc, care se va ordonanţa minorităţilor pentru scopuri de instrucţie, religie şi binefacere din bugetul Statului, judeţelor şi comunelor.

Acest articol figurează şi în Tratatul minoritar încheiat între Germania şi Polonia în 15 Maiu 1922 la Geneva, cu privire la *Silezia de Sus* (art. 70). [13]

O autonomie în materie religioasă, şcolară şi de binefacere este prevăzută în Tratatul minoritar încheiat între Puterile Aliate şi Grecia în 10 August 1920 la Sèvres pentru *comunităţile Walache din Pindus* (kutzo-vlachi), prin articolul 12. [14]

Pe urmă art. 11. al Tratatului minoritar încheiat între Puterile Aliate şi România în 9 Decembrie 1919 la Paris prevede

[12] După textul francez publicat de Baranyai Zoltán în opera: A kisebbségi jogok védelme. pag. 24—26.

[13] Balogh Arthur: A kisebbségek nemzetközi védelme. Berlin. 1928. pag. 213.

[14] Balogh op. cit. pag. 213.

o autonomie similară *comunităţilor Secueşti şi Săseşti din Transilvania,* cu diferenţa, că nu enumeră în acelaşi articol chestiunile de binefacere, ci le tratează în art. 9. între drepturile cari se cuvin tuturor minorităţilor din România.

3. Interpretarea articolului 11.

Având în vedere originea articolului 11. şi sistemul de drept pe care se bazează, mai departe utilizând concluziunile comentatorilor majoritari şi minoritari, vom încerca să stabilim adevăratul înţeles al textului articolului 11.

După textul articolului 11. «*România agrează să acorde*» („La Roumanie agrée d'accorder") autonomia în chestiune. Această expresiune, adeseori întrebuinţată în tratatele minoritare, vrea să zică, că România ia asupra-şi o obligaţiune cu caracter internaţional faţă cu Puterile Aliate, sancţionată prin articolul 12. al aceluiaşi Tratat, care prevede, că „întrucât stipulaţiunile articolelor precedente ating persoane aparţinând la minorităţi etnice, de religie, sau de limbă, aceste stipulaţiuni constitue obligaţiuni de interes internaţional şi vor fi puse sub garanţia Societăţii Naţiunilor."

Această garanţie nu rezultă din pactul constitutiv al Societăţii Naţiunilor, fiindcă aceasta şi-a început activitatea numai în 10 Ianuarie 1920, când s'a încheiat deja majoritatea Tratatelor, iar pe de altă parte Societatea Naţiunilor nici nu figurează între părţile contractante. Astfel era nevoie ca Societatea Naţiunilor să învestească cu garanţie fiecare tratat în parte. Tratatul nostru a fost garantat în şedinţa de 30 August 1 21 a Societăţii Naţiunilor.[15]

În virtutea acestei garanţii 1. dispoziţiunile Tratatului nu pot fi modificate decât cu consimţământul majorităţii Consiliului Societăţii Naţiunilor, 2. îndeplinirea acestor obligaţiuni stă sub controlul acestui Consiliu.[16] Garanţia însă se întinde numai asupra persoanelor minoritare, va să zică, numai aceştia au dreptul de a reclama înaintea Societăţii Naţiuniior, urmând procedura stabilită prin pactul fundamental. Dacă s'ar ivi un conflict cu privire la o chestiune de drept sau de fapt a Tratatului între vreun Stat care face parte din Consiliul S. N. şi Guvernul Român, controversa va avea un caracter internaţional şi va fi de

[15] Baranyai op. cit. pag. 72–73.

[16] Buza László: A kisebbségek jogi helyzete Budapest 1930. pag. 142. Balogh op. cit. pag. 247—251.

competenţa Curţii Permanente Internaţionale, care decide fără drept de apel. (art. 12. al Tratatului dela Paris).

Articolul 1. al Tratatului prevede obligaţia României de a recunoaşte ca legi fundamantale dispoziţiunile cuprinse în articolii 2—8 al prezentului Tratat. Astfel articolul 11. nu face parte din aceste articole. Balogh [17] şi Buza [18] consideră această distincţie ca una arbitrară, la fel Duparc [19] şi Bruns. [20] Gh. Sofronie remarcă, că garanţia internaţională se întinde la toate articolele, până când cea constituţională nu are un caracter de uniformitate. [21] Noi mai adăogăm, că România întăreşte obligaţiunile luate asupra sa prin Tratatul dela Paris în art. 47. al Tratatului de pace dela Trianon, încheiat între Puterile Aliate şi Ungaria în 4 Iunie 1920, însă nici aici, nici în legea română din 30 August 1920 (Monitorul Oficial No. 140 din 26 Septembrie 1920) care ratifică Tratatul dela Paris nu se face nici o deosebire între articole cu caracter de lege fundamentală şi celelalte articole. Tratatul dela Paris fiind încheiat şi ratificat în formele cerute de dreptul internaţional, are vigoare deplină şi astfel şi autonomia cuprinsă în articulul 11. constituie o veritabilă obligaţiune cu caracter internaţional.

Această obligaţiune imprescriptibilă s'ar putea îndeplini prin aducerea unei legi, care, fiind vorbă de transferarea unor atribuţiuni de Stat asupra autonomiei, ar avea un caracter de lege fundamentală. Prin această lege minoritatea respectivă ar deveni persoană juridică de drept public. Eventualele conflicte între autonomie şi Guverul Central vor fi supuse jurisdicţiunii Contenciosului administrativ.

Autorii maghiari împărtăşesc unanim această părere, în doctrina română însă chestiunea este controversată. R. Budişteanu referindu-se la art. 11. remarcă, că „astfel cum este legiferată de legiuitorul internaţional, autonomia personală tinde să erijeze minorităţile în persoană morală de drept public. Aceasta este dificultatea cea mai însemnată câte creiază problema minorităţilor etnice." [22] După Gh. Sofronie din faptul că tratatele au recunoscut

[17] Balogh op. cit. p. 241.

[18] Buza op. cit. p. 134.

[19] Duparc: La protection des minorités. Paris 1922. p. 306.

[20] C. G. Bruns: Minderheitenrecht als Völkerrecht. Breslau. 1928. p. 37-38.

[21] Gh. Sofronie: Protecţiunea minorităţilor. Oradea. 1930. p. 95.

[22] Radu Budişteanu: Un capitol nou în dreptul internaţional public şi privat: minorităţile etnice. Teză de doctorat Bucureşti 1928. pag. 39.

unor minorităţi etnice o autonomie fie locală, fie personală „nu trebue dedus că Tratatele au creiat o nouă persoană juridică, grupul minoritar ca subiect de drept internaţional.“ [23] „În aceste Tratate poate fi vorbă de drepturi colective, iar nu de colectivităţi.“ Nu trebuie dovedit mai pe larg, că drepturi colecive nu se pot concepe fără un subiect de drept colectiv corespunzător. I. Maniu relevă, că Tratatul adiţional „nu asigură prin nimic o autonomie naţională pentru minorităţi, stipulând numai o autonomie locală sub controlul Statului şi numai în chestiuni culturale şi religioase şi numai pentru secuii şi saşii din Ardeal.“ [24] Cel mai larg în această privinţă e N. Daşcovici, concludând, că în general drepturile garantate prin tratate sunt „drepturi colective, recunoscute unor grupuri aparte de cetăţeni, deosebiţi prin naţiune, limbă, rasă sau religie de restul cetăţenilor.“ [25]

Ca subiect al autonomiei garantate în art. 11. figurează «*comunităţile Secuilor şi a Saşilor din Transilvania*» („communautés des Szeckler et des Saxons, en Transylvanie“). Se pune chestiunea, care este adevăratul sens al cuvântului „communautés“ şi de ce s'a acordat autonomia numai comunităţii Secuilor şi a Saşilor?

Expresiunea „communauté“ (comunitate, közület, Gemeinschaft) nu are un înţeles juridic exact. Autorii maghiari sunt de acord, că ea se întrebuinţează în tratatele minoritare atunci, când se atribue un drept unei colectivităţi, care astfel se ridică la subiectivitate de drept. Este controversată însă chestiunea, ce colectivitate trebue înţeleasă? Această expresie e întrebuinţată în tratate uneori semnalând comunităţi de religie („communités juives“, art. 10. al Tratatului minoritar polonez), alteori comunităţi etnice (comunităţile walachilor din Pindus; art. 12. al Tratatului minoritar grec). În cazul nostru Buza susţine, că autonomia este acordată comunelor politice şi bisericeşti deja existente ale Secuilor. [26] Această explicaţie nu poate să fie acceptată, pentrucă în Tratatele nici nu se întrebuinţează expresie „communes“, ceeace ar corespunde noţiunii comunelor; mai departe comune politice secueşti nu mai există în România între-

[23] Gh. Sofronie: Principiul naţionalităţilor. pag. 132.

[24] I. Maniu: Problema minorităţilor, din volumul: Politica externă a României. I. S. R. Bucureşti 1926. pag. 233.

[25] N. Daşcovici: Principiul naţionalităţilor şi Societatea Naţiunilor. Bucureşti. 1922. pag. 136.

[26] Buza László op. cit. pag. 97—98.

gită. Noi suntem aderenţii explicaţiunii date de Dl. A. Balogh, că „prin comunităţi secuieşti şi săseşti trebuie să înţelegem totalitatea acelora, cari aparţin acestei minorităţi". [27] Aici avem de a face cu un adevărat drept colectiv, prin derogare dela celelalte dispoziţiuni ale Tratatului, care dispun numai în favoarea indivizilor, ut singuli, aparţinând unei minorităţi. Acest drept nu îşi are originea în coordonarea drepturilor individuale, ci este un drept, al cărui subiect e însuşi minoritatea secuiască în mod indivizibil. [28]

Este remarcabil, că această autonomie nu s'a acordat întregei minorităţi maghiare şi nemţeşti din România, ci numai Secuilor şi Saşilor, adecă unei părţi a acelora. Proporţia între Maghiari şi Secui din România e după Tusa 8 : 5, iar între Nemţi şi Saşi 3 : 2. [29] Necunoscând precis intenţia părţilor contractante, una dintre păreri presupune, că autonomia s'a acordat numai Secuilor, pentru a le despărţi de trupul minorităţii maghiare. [30] După o altă presupunere, trecutul istoric şi organizaţia autonomă a Secuilor, cunoscută de părţile contractante, au determinat, ca pe lângă egalitatea de drept, garantată tuturor cetăţenilor minoritari să li se mai acorde o autonomie locală. [31]

O chestiune viu discutată este : ce trebue să înţelegem prni «*autonomie locală*» („l'autonomie locale") ? Aceiaşi expresiune se întrebuinţează şi în art. 12. al Tratatului minoritar grec, care garantează o autonomie locală comunităţii walache din Pindus. Din cuvintele „autonomie locală" şi „comunităţi" s'ar părea la prima vedere, că e vorba de o autonomie teritorială sau comunală.

O formă tipică a autonomiei teritoriale este aceea garantată „teritoriului Ruthenilor din sudul Carpaţilor" prin art. 10. al Tratatului minoritar cehoslovac. Precum am arătat mai sus, [32]

[27] Balogh Arthur op. cit. pag. 211. în acelaşi sens Dr. Tusa Gábor: A székely vallási és tanügyi autonomia. Cluj 1930, p. 8. Dr. Papp József: Az erdélyi székelyek tanügyi és vallási önkormányzata. Magyar Kisebbség 1931, p. 327.

[28] Balogh Arthur: A székely vallási és iskolai önkormányzat. Erdélyi Muzeum 1931 p. 347—48. Aceiaşi distincţie observă C. G. Bruns asupra articolului 8 şi 9 al Tratatului minoritar polonez în opera: Grundlagen und Entwicklung des internationalen Minderheitenrechts. Berlin 1929 p. 21.

[29] Tusa Gábor op. cit. p. 14.

[30] Balogh: A kisebbségek nemzetközi védelme p. 207. notă.

[31] Tusa op. cit. p. 16. De aceiaşi părere este Dr. Paál Árpád în expunerea de motive a proectului de lege asupra autonomiei culturale a comunităţilor Secuieşti. Cluj 1931. p. 28.

[32] Cap. Autonomiile garantate prin tratatele minoritare.

această autonomie are un caracter politic. Sofronie remarcă, că autonomia secuiască este mai redusă, decât cea a Ruthenilor. [33] Noi mai avem de adăogat, că art. 11. al Tratatului minoritar român nu face menţiune de ţara secuiască ca teritoriu, ci vorbeşte numai despre comunitate secuiască. Iar pe de altă parte autonomia Ruthenilor este una politică, iar cea a Secuilor una culturală. Autonomia politică se poate acorda unui ţinut, însă noţiunea autonomiei culturale nu este compatibilă cu principiul pur al teritorialităţii. — Populaţia judeţului Odorheiu este în 93.2% maghiară şi în 3.9% română, în judeţul Ciuc 79.8% sunt maghiari şi 20.2% români, în judeţul Treiscaune 76% maghiari şi 19.9% români. Dacă am concepe autonomia secuiască într'un sens pur teritorial, s'ar produce situaţia bizară, că românii din aceste trei judeţe ar deveni minoritari, fiind supuşi în mod nemijlocit organeler autonomiei secuieşti. [34]

Am adus mai sus argumente în contra opiniei, care priveşte ca subiect al autonomiei comunele politice şi bisericeşti. Aici mai adaugăm, că articolul 11. al Tratatului minoritar polonez vorbeşte tot de „chestiuni de administraţie locală", cari vor fi reglementate de Dieta teritoriului Ruthen. Din opera lui Hunter Miller ştim, că ministrul de externe cehoslovac Benes a declarat înaintea comisiei în 20 Maiu 1919, că guvernul cehoslovac va acorda Ruthenilor „o autonomie cât se poate de largă". În 12 August însă delegaţia cehoslovacă a propus ca expresia „administraţie locală" să se substitue cu „administraţie comunală". Comisia însă respinge această modificare, dovedind şi prin aceasta, că prin administraţie sau autonomie locală înţelege cu totul altceva, decât administraţie sau autonomie comunală.[35]

Pe baza argumentelor aduse deci nu putem accepta opinia, care crede că autonomia secuiască ar fi una pur teritorială (R. Budişteanu [36]), nici aceea, care restrânge această autonomie la comunele locuite de Secui (Buza [37]).

Ca punct de plecare pentru a afla adevăratul înţeles al ex-

[33] Gh. Sofronie : Protecţiunea minorităţilor. p. 89.

[34] În aceiaşi sens : Egyed István : A kisebbségi kérdés. Budapest 1930, p. 41. Papp József : op. cit. p. 328—331. cu argumente aduse din Temperley şi I. L. Brun ; deasemenea Balogh Arthur : A székely vallási és iskolai önkormányzat p. 348—49, polemizând cu Mandelstam şi Strupp.

[35] Baranyai : A kisebbségi szerződések létrejötte. p. 8—9.

[36] R. Budişteanu op. cit. p. 37.

[37] Buza László op. cit. p. 97—98.

presiunii „autonomie locală“ ne poate servi faptul, că delegatul englez a fost acela, care a propus în şedinţa de 7 Iunie 1919 a „Comisiei Statelor Noui“ autonomia Secuilor şi a Saşilor. Ştim că Comisia a acceptat în şedinţa de 10 Iunie acest articol unanim şi fără rezerve,[38] va se zică în felul, cum îl concepea delegatul englez. Istoria organizaţiei Statului Englez ne arată, că dela cele mai vechi timpuri s'a format un sistem de administraţie internă, în care administraţia nu se exercită prin organe centrale, ci prin corporaţiunile cetăţenilor cari locuesc pe un anumit teritoriu. Aceste organe nu numai execută legile, ci au şi dreptul de a alcătui statute şi regulamente (quasilegislative paver), fiind astfel adevărate corpuri autonome.[39] În dreptul constituţional şi administrativ englez aceasta autonomie (self governement) are denumirea de autonomie locală (local governement) pentru a-o distinge de autonomia centrală (central governement). Guvernământul local însemnează totul ce nu este central. Şi fiindcă în Anglia nu este alt guvernământ afară de cel central decât autonomia, de aceia se numeşte autonomia : guvernământ local. Temperley recunoaşte, că prin art. 11. al Tratatului minoritar român au voit să aplice acest sistem, care s'a dovedit bun în Anglia şi „care admite, ca să se ordonanţeze bani publici şcolilor, al căror control şi administraţie o au, — sub controlul guvernului—, în măsură mare confesiuni religioase sau în parte corporaţiuni private.“ [40]

Expresiunea „autonomie locală“ prin urmare nu însemnează autonomia ţării secuieşti sau a comunelor locuite de secui, ci pur şi simplu exceptarea de sub guvernământul central a comunităţii secuieşti sub raport şcolar şi bisericesc.

N. Daşcovici relevă că în general „în locul principiului teritorialităţii se aplică principiul personalităţii prin Tratatul de ocrotirea minorităţilor, fiind recunoscut de multă vreme drept singurul posibil de toţi aceia, cari au studiat problema. Dar principiul acesta, aplicat în funcţiune de colectivitatea minoritară, duce la o aplicaţiune teritorială fără înconvenientele şi rigiditatea sistemului, care pleacă dela principiul teritorialităţii.“ [41]

Rezumând toate cele spuse despre „autonomia locală“

[38] Vevi capitolul: Originea articolului 11.

[39] Balogh: A kisebbségek nemzetközi védelme. p. 210.

[40] Papp József op. cit. p. 330—31.

[41] N. Daşcovici op. cit. p. 139.

concludem, că autonomia secuiască fiind una culturală, nu poate să fie decât o autonomie personală, care se întinde asupra tuturor persoanelor, cari aparţin comunităţii secuieşti. Având însă în vedere, că Secuii locuesc într'o massă compactă în partea sud-estică a Transilvaniei, autonomia va avea şi o întindere teritorială (evitând însă inconvenientele principiului pur teritorial), cu atât mai mult, întrucât criteriul cel mai important pentru stabilirea aparţinerii la comunitatea secuiască este domiciliul permanent pe teritorul scaunelor secueşti. Aplicarea în concreto a acestor principii o vom face în capitolul următor.

Autonomia priveşte «*chestiunile religioase şi şcolare*» („en ce qui concerne les questions religieuses et scolaires"). Autonomia religioasă a comunităţii secuieşti şi săseşti s'a realizat deja prin cultele istorice. Astfel Secuii aparţin bisericilor autonome: romano catholice, reformate, unitariane şi evanghelice, iar Saşii au biserica lor autonomă, naţională: cea evaghelică sau lutherană.

În ceeace priveşte chestiunile şcolare, lege non distingvente, trebue să înţelegem înfiinţarea şi susţinerea de şcoli şi institute conexe de orice fel şi grad. Căci dacă legiuitorul internaţional ar fi avut intenţia de a restrânge acest drept la şcoli de un anumit tip sau grad, ar fi exprimat-o desigur expres. Pe de altă parte, autonomia vrea să asigure mai mult decât prin egalitatea de drept, garantată tuturor minorităţilor, desvoltarea culturii naţionale şi din acest punct de vedere i se cuvine şi învăţământului academic un rol important.[42] Tot aici aparţin şi instituţiunile sociale şi de binefacere, garantate tuturor minorităţilor din România prin art. 9, deci şi celor privileghiate. Aceste şcoli şi instituţiuni vor funcţiona sub conducerea şi cu programul direcţiunii comunităţii secuieşti, fiind egale de drept cu şcolile şi instituţiunile similare ale Statului. Funcţionarea autonomiei are o singură restricţiune: controlul Statului.

Art. 11. dispune, că autonomia se va acorda «*sub controlul Statului Român*». („sous le controle de l'État roumain"). Prin înfiinţarea autonomiei Statul s'ar descărca de sarcina de a susţine şcoli şi instituţiuni similare şi ar învesti comunitatea secuiască cu putere de Stat în materie religioasă şi şcolară. Este de sine înţeles, că această autonomie nu poate să fie un Stat în Stat îndependent, ci poate funcţiona numai sub controlul puterii

[42] Balogh Arthur: A székely vallási és iskolai önkormányzat p. 350.

centrale. Dl. Balogh crede că enunţarea acestui control în textul articolului 11. a fost un act de precauţiune inutilă,[43] iar Dl. Paál conclude, că prin aceasta legiuitorul a dovedit, că vrea să acorde o autonomie serioasă, iar nu numai una comunală, la care se întinde în toate cazurile supravegherea Statului.[44] Acest drept de control se întinde la supravegherea, dacă autonomia într'adevăr face faţă obligaţiunilor luate asupra-şi, mai departe dacă activitatea autonomiei nu depăşeşte cadrele legale. Guvernul însă nu poate înlocui activitatea autonomiei, nici a reforma hotărârile aduse de organele autonomiei, ci eventualele conflicte se vor judeca de Contenciosul administrativ.

II. Autonomia secuiască sub raportul dreptului intern.

Am examinat mai sus art. 11. sub raportul dreptului internaţional, stabilind conţinutul şi întinderea autonomiei culturale secuieşti. Această obligaţiune cu caracter internaţional poate fi realizată însă numai prin legislaţia internă, devenind astfel drept intern. Legiuitorul naţional trebuie să ţină seamă de caracterul obligaţiunii impuse de legiuitorul internaţional şi prin urmare trebuie să aflăm modurile de realizare ale autonomiei sus schiţate în cadrele dreptului constituţional şi administrativ român. Vom expune deci mai întâi aşteptările noastre de lege ferenda şi pe urmă vom examina situaţia autonomiei de lege lata.

1. Organizaţia autonomiei secuieşti.

Autonomia secuiască, dacă se înfiinţează, va avea un caracter de drept public, ca şi celelalte corpuri autonome declarate ca atare de legea din 3 August 1929 asupra administraţiei publice: comune rurale, comune urbane, municipii, judeţe şi asociaţiunile judeţene. Va diferi însă de acestea, întrucât va avea o întindere teritorială mai mare decât toate acestea şi va avea numai o singură atribuţiune: chestiunile şcolare şi cele conexe cu acestea, pe urmă nu se va întinde asupra tuturor locuitorilor cari se află pe acel teritoriu, ci numai asupra celor îndreptăţiţi prin art. 11. Legea asupra persoanelor juridice din 5 Februarie 1924 prevede în art. 1, că „persoane juridice de drept public se creiază numai prin lege". Astfel şi autonomia în chestiune, care

[43] Balogh op. cit. p. 352.

[44] Paál op. cit. p. 28.

va îndeplini atribuţiuni publice, trebue organizată prin o lege specială. Art. 11. garantează autonomie atât comunităţii secuieşti, cât şi celei săseşti, fiind însă condiţiunile sociale şi culturale ale acestora cu totul diferite, este de dorit să se reglementeze aceste autonomii în câte o lege specială. Conform obiectului nostru, ne vom mărgini la fixarea anumitor principii fundamentale numai referitor la organizarea autonomiei secuieşti.

Pentru ca autonomia să îndeplinească rolul, pe care l-au avut în vedere Puterile Contractante prin Tratatul dela Paris, trebuie să corespundă la două principii diverse: *organizaţia comunităţii secuiesti*, care s'a desvoltat în cursul veacurilor şi *celei mai moderne forme de autonomie culturală*, la care a ajuns dreptul minoritar din Europa.

Am exprimat mai sus părerea, că motivul pentru care au garantat Puterile contractante o autonomie specială comunităţii secuieşti, în afară şi peste egala îndreptăţire, garantată tuturor minoritarilor, ar fi fost organizaţia şi autonomia străveche a Secuilor din Ardeal. La concluziunile noastre trebuie să avem deci în vedere această organizaţie. Iar în ceeace priveşte autonomia în cadrele Statului naţional, vom face referire la autonomia culturală a minorităţilor din Estonia, care prin legea din 12 Februarie 1925 a realizat forma cea mai perfectă a protecţiunii culturale a minorităţilor prin legislaţie internă.[45]

*

Originea Secuilor este şi astăzi controversată. Pe noi ne interesează acum numai faptul, că deja înainte de întrarea maghiarilor în incingul Carpaţilor s'au unit cu aceştia şi mai târziu s'au aşezat în partea de răsărit a Ardealului, în cursul veacurilor X şi XI. Au format o naţiune separată sub regii maghiari, în secolii XVI—XVIII sub principii ardeleni şi în sec. XVIII—XIX în timpul guberniului până la unirea Ardealului cu Ungaria. Au păstrat instituţiunile lor din timpul întrării maghiarilor în Ungaria şi astfel organizaţia lor este mai veche decât constituţia maghiară.[46] Deja regele Matei Corvinul şi apoi Vladislav al II-lea le acordă privilegii pentru meritele de apărare a Ţării. Tripartitul lui Werbőczy, care avea putere de lege în Ardeal în virtutra punctului

[45] Dr. Csekey István: A kisebbségi kulturautónomia Esztországban. Budapesti Szemle CCVIII. 1928 şi Magyar Kisebbség 1928. No. 3—6.

[46] Dr. Szádeczky K. Lajos: A székely nemzet története és alkotmánya. Budapest. 1957 p. 24.

3. al Diplomei Leopoldine, face amintire de Secuii în Titlul 4, Partea III.: De Scythulis Transylvanis, quos Siculos vocitamus.

„Sunt praeterea Transylvanis in partibus Scythuli, nobiles privilegiati, a Scythico populo, in primo eorum ingressu in Pannoniam propagati, quos nos, corrupto quodam vocabulo, Siculos appellamus: dissimili penitus lege, et consuetudine gaudentes: rerum bellicarum expertissimi: qui per tribus et generationes, atque lineas generationum (antiquorum more) haereditates, ac officia inter sese partiuntur, et dividunt".[47]

Drepturile Secuilor sunt ulterior garantate în legislația ardeleană adunată în „Approbatae Constitutiones" (1540—1653) al lui Gheorghe Rákóczy al II-lea și „Compilatae Constitutiones" (1654—1669) al lui Mihail Apafi și în articolele novelare posterioare până la unirea Ardealului cu Ungaria în 1848. În afară de acestea Secuii au mai avut legi proprii municipale aduse în anii 1451, 1466, 1505, 1555.[48]

Secuii formau deci o națiune distinctă, care intra în alianță cu națiunea maghiară și săsească în 16 Septembrie 1437 la Kápolna în contra inamicului întern (Iobagii revoltați) și extern (Turcii). Celebrul jurist ardelean, Dósa Elek clasifică națiunea secuiască în 1. corporațiuni și 2. indivizi.[49]

Indivizii secui erau nobili și orășeni.

Nobilii se împărțeau în trei ordine: primores, primipili și pixidarii. Primores (főnemesek, főnépek) erau acei secui, cari purtau un oficiu militar sau civil; primipili (lófőrend) cari erau obligați a face serviciu militar cu un cal echipat iar pixidarii (darabontok, plebeusok) erau militari infanterişti. Toți secuii erau nobili, precum reiese din art. citat al Tripartitului, care drept a fost întărit ulterior în repetite rânduri. În afară de privilegiile tuturor nobililor, Secuii mai aveau privilegii speciale, după Dósa în numar de 12, dintre cari mai importante sunt: pot alege liber judecători și funcționari, nu sunt datori cu nici un fel de dar (impozit) pe seama fiscului, nu li se poate confisca averea nici în caz, dacă un secui ar fi condamnat la moarte pentru infidelitate, ci îi succed rudele etc. Calitatea de nobil se putea dovedi

[47] Magyar Törvénytár. vol II. Werbőczy István Hármaskönyve. Tradus și comentat de Dr. Kolosvári Sándor, Dr. Óvári Kelemen și Dr. Márkus Dezső. Budapest 1897 p. 383—84.

[48] Dósa Elek: Erdélyhoni jogtan. vol. I. p. 19.

[49] Dósa op. cit. p. 93—102.

prin filiaţiune, adecă naştere dela un părinte secui, cari erau înscrişi în aşa numitele „cărţi lustrale."

Orăşenii secui se împărţeau în cei din Târgu Mureş (szabad királyi város) şi cei locuind în cătune (mezőváros). În Târgu Mureş locuiau secuii, cari aveau un fond aparţinând competenţei autorităţilor orăşene, având aceleaşi drepturi şi obligaţiuni, ca şi orăşenii maghiari şi secuii posedând fonduri nobilitare, cari au păstrat privilegiile lor de nobili şi stau sub autoritatea scaunului mureşan. Cealaltă categorie a orăşenilor posedă toate privilegiile nobililor secui, însă numai dacă sunt secui de origine şi posed o succesiune secuiască.

În ceace priveşte corporaţiunile Secuilor:

Scaunele secuieşti sunt în număr de cinci: 1. Udvarhelyszék (scaunul Odorheiu) cu filiale (fiuszék) Keresztur şi Bardócz; 2. Háromszék (Treiscaune), care adineoară s'a unit din scaunele Sepsi, Kézdi, Orbai adăugând mai pe urmă scaunul Miklósvár; 3 Csikszék (scaunul Ciuc) cu filiale Gyergyó şi Kászon; 4. Marosszék (scaunul Mureş) şi 5. Aranyosszék (scaunul Arieş) pe care l a donat regele Ladislau al IV-lea în anul 1289 din teritoriul maghiar secuilor, pentru meritele lor de a fi apărat Ţara în contra năvălitorilor tătari şi cumani. Cu toate că era un teritoriu câştigat prin donaţiune, făcea o parte intregantă a scaunelor secuieşti, precum rezultă şi din Compilatae Constitutiones; „in scaunul Arieş „a memoria hominum" nu erau obligaţi de a plăti arendă." (Partea III. Art. VIII. Titlul 4.) Arenda fiind un fel de dar ce se plătea fiscului pe teritoriul maghiar, prin această dispoziţie se recunoştea caracterul de teritoriu secuiesc al scaunului Arieş. Între scaunele locul întâi îl ocupa scaunul Odorheiu, care se şi numea „anyaszék" (scaun de mamă). Aici se ţineau de obiceiu şi adunările naţionale.

Oraşe au fost: 1. Târgu Mureş (szabad királyi város), 2. mai multe cătune (mezővárosok), cum sunt: Oláhfalva ca comunitas privilegiata şi Udvarhely, Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy, Ilyefalva, Csikszereda, Bereczk, oppida privilegiata.

*

Aceste consideraţiuni istorice ne dovedesc, că comunitatea secuiască a avut o organizaţie specifică, o adevărată autonomie dela aşezarea Secuilor pe teritoriul numit „Terra Siculorum" până la unirea Ardealului cu Ungaria şi chiar şi după unire prin transformarea scaunelor secueşti în judeţe autonome. Ast-

fel autonomia secuiască este un drept dobândit, care subsistă dela cele mai veche timpuri până în timpurile cele mai recente. Articolul 11. al Tratatului dela Paris nu are deci un caracter constitutiv, ci mai mult unul *declarativ*, care restrânge sau mai bine zis consacră numai autonomia religioasă şi şcolară, trecând sub tăcere celelalte lature ale autonomiei secuieşti.

Având în vedere această continuitate de drept, organizaţia fostelor scaune secuieşti ne poate servi ca punct de plecare pentru organizarea autonomiei culturale pe baza articolului 11.

Autonomia culturală fiind una eminamente personală, urmează să cercetăm autonomia în primul rând *sub raportul persoanelor*, asupra cărora se întinde. Comunitatea secuiască, subiectul autonomiei culturale a fost o noţiune sociologică şi istorică bine precizată, din care făceau parte Secuii nobili şi orăşeni de diferite ranguri şi graduri. Dispărând condiţiunile economice şi sociale cari au stat la baza deosebirii Secuilor de Maghiari, astăzi această distincţie se bazează numai pe cunoştinţa proprie şi obştească, care adeseori nu poate fi dovedită, că cineva derivă din o familie secuiască. După o lege secuiască şi aceia fac parte din naţiunea Secuilor cari sunt primiţi în această comunitate. La stabilirea aparţinerii la comunitatea secuiască deci nu ne putem mărgini la un singur criteriu, ci trebue să avem în vedere totalitatea acelor factori, pe baza cărora se poate presuma aparţinerea cuiva la comunitatea secuiască.

Din punctul de vedere etnic, Secuii sunt o variantă a Maghiarilor, limba ce vorbesc este un dialect al limbei maghiare şi originea lor, dacă se poate dovedi, arată un amestec continuu cu populaţia maghiară. Când voim să stabilim deci aparţinerea la comunitatea secuiască, trebuie să cercetăm prima dată dacă o anumită persoană este de naţionalitate maghiară şi apoi, ca în cadrele minorităţii maghiare din România face parte din comunitatea secuiască.

O chestiune viu discutată este, ce anume criteriu trebue aplicat la stabilirea naţionalităţii? Tratatele minoritare nu determină acest criteriu, iar cu ocazia recensământurilor de Stat se aplică în principiu declaraţia personală, combinat cu căutarea „originei etnice". Între cele două sisteme: sistemul criteriilor obiective (origină, rasă) şi sistemul criteriilor subiective (declaraţia personală) cel din urmă pare a fi mai preferabil, considerând, că simţul naţional se bazează pe cunoştinţa aparţinerii la

o naţiune, care poate avea, dar nu are necesarmente la bază limba, sau originea etnică.[50] Declaraţiunea liberă a naţionalităţii are şi sancţiune penală în art. 470 al codului penal din Estonia din 26 Martie 1929, întrat în vigoare în 1932, dispunând următoarele: „Acela care se face vinovat de a fi influenţat un cetăţean major prin aplicarea forţei, ameninţării punibile, abuz de putere sau exploatarea dependenţei economice de a-şi stabili naţionalitatea sau în cazurile prescrise de lege, naţionalitatea copiilor lor în contra voinţei sale proprii sau de a renunţa la dreptul de a stabili aceasta, va fi pedepsit cu o pedeapsă, care nu poate întrece şase luni. Tentativa se pedepseşte."[51] Ar fi de dorit, ca să se aplice acest sistem cu ocazia conscrierii membrilor autonomiei,[52] pentru a putea manifesta voinţa liberă de a întra, sau de a se abţine dela autonomie. — Pentru minori putem lua analogie din legea pentru regimul general al cultelor din 22 Aprilie 1928, care în alin. 3 al art. 47 prevede următoarele: „Dacă părinţii nu sunt de aceeaşi religiune, tatăl are dreptul de a determina, pentru fiecare copil în parte, căreia din cele două religiuni ale părinţilor săi să aparţină." Acest sistem este adoptat cu privire la declaraţiunea naţionalităţii minorilor în Estonia.

Lămurind chestiunea aparţinerii la naţionalitatea maghiară, urmează să cercetăm, cari dintre maghiarii din Transilvania fac parte din comunitatea secuiască. Neavând un criteriu exact, trebue să ne recurgem la o presumpţie şi anume: acel maghiar, care are domiciliul permanent pe teritoriul fostelor scaune secuieşti este presumat, că face parte din comunitatea secuiască.[53] Pe această cale autonomia personală primeşte şi o întindere teritorială, însă evitând inconvenientele sistemului pur teritorial. În ceeace priveşte această *întindere a autonomiei sub raportul spaţiului,* Puterile contractante la Paris nu au putut avea în vedere împărţirea administrativă a judeţelor secuieşti şi cu atât mai puţin ne putem noi ţine de împărţirea actuală a judeţelor secuieşti, fiind supuse mai pe urmă la modificări importante. Astfel

[50] Mikó Imre: Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés. Cluj, 1932. pag. 7—10.

[51] Dr. Csekey István: A nemzetiség bevallásának büntetőjogi védelme. Magyar Kisebbség 1927 No. 8 şi A nemzetiség bevallási szabadságának büntetőjogi védelme. Magyar Kisebbség 1932. No. 9—10.

[52] La fel Papp p. 367 şi Balogh p. 349.

[53] La fel Balogh p. 348 şi Paál §. 1.

comunității secuești, ca noțiune sociologică [54] și istorică, îi corespunde mai bine întinderea teritorială a celor cinci scaune secuiești: Odorhei, Treiscaune, Ciuc, Mureș și Arieș. Autonomia se întinde firește atât asupra satelor, cât și asupra orașelor, cari se află pe acest teritoriu. [55] Din cele spuse rezultă încă, că autonomia nu se întinde asupra Secuilor de peste Carpați; asupra ciangăilor din Moldova și Bucovina, nici asupra acelora, cari s'au așezat permanent întrunul din orașele vechiului Regat, pentrucă art. 11 spune categoric, că numai secuii din Transilvania se bucură de acest drept.

Având în vedere principiul personal, teritoriul asupra căruia se întinde autonomia nu este decât o limită. Peste aceasta (hotarele celor cinci scaune secuiești) nu are eficacitate, însă nici în cadrele acestuia nu îmbrățișează toate comunele. Dl. Paál propune în proectul lui de lege (§ 2) ca autonomia să se întindă numai asupra acelor cumune aflătoare în țara secuiască, cari au mai mult de 50 % locuitori maghiari. Noi găsim, că s'ar putea lua o analogie din legea ungară XLIV: 1868 despre egala îndreptățire a naționalităților, care a fost menținută mutatis mutandis prin decretul I. al Consiliului Dirigent (Sibiu 24 Ianuarie 1919) întărit apoi prin art. 137 al Constituției din 29 Martie 1923 și care după părerea D-lui prof. R. Boila are caracter de lege fundamentală. [56] Această lege prevede un număr de 20 % de minoritari pentru a se putea bucura de dreptul la întrebuințarea limbii etc. este deci echitabil, ca autonomia culturală să fie întinsă asupra tuturor comunelor din scaunele secuești, cari au un număr de 20 % maghiari.

În ceeace privește persoanele maghiare locuind pe teritoriul fostelor scaune secuești, Dl. Paál distinge categoria „populației autochtone" (őslakósság), adecă aceia cari au locuit înainte de 9 Decembrie 1919 un timp de generație (treizeci ani) pe acest teritoriu, precum și aceia, cari dacă s'au mutat între timp, au păstrat apartenența sau nu au dobândit altă apartenență. (§ 3). Dl. Balogh (p. 348) prevede numai domiciliul permanent pe teritoriul scaunelor secuiești. Din punct de vedere teoretic oferă mai multă bază pentru presumplia aparținerii la comunitatea secuiască, dacă avem în vedere domiciliul pe timp de un veac

[54] C. G. Bruns op. cit. p. 21.

[55] Paál § 2.

[56] R. Boila: Organizația de Stat. Cluj 1927 p. 129.

de om înainte de încheierea Tratatului dela Paris. Din punct de vedere practic însă dovedirea acestei condiţiuni ar îngreuna mult procedura conscripţiunii, din care cauză pare a fi mai raţional sistemul din urmă.

Stabilind întinderea autonomiei sub raportul persoanelor şi al teritoriului, urmează să schiţăm *procedura de înfiinţare a autonomiei secuieşti.* Pe baza principiilor mai sus expuse este necesar întocmirea unui registru naţional, unde se înscriu toţi îndreptăţiţii, cari vreau să fie membrii autonomiei.[57] După proectul de lege al Dlui Paál, conscripţiunea s'ar începe în fiecare comună, condusă fiiind de o comisie specială, care se compune din conducătorii maghiari ai comunei politice şi a comunelor bisericeşti din comuna respectivă (§ 5). În opoziţie cu acest sistem în Estonia se făcea o conscripţiune oficială la ocazia înfiinţării autonomiei şi anume, se copiau din listele electorale numele tuturor cetăţenilor aparţinând minorităţii respective, lista a fost afişată şi oricare îndreptăţit va avea dreptul de a se înscrie sau de a se şterge în termen de două luni (§ 18 al legii pentru autonomia culturală). Sistemul întâi are avantagiul de a nu influenţa nici în mod indirect libera determinare a voinţii şi registrele fiind conduse de minoritari, provoacă încredere faţă de autonomie. Sistemul al doilea este mai puţin greoiu şi astfel accelerează procedura conscrierii. La tot cazul listele trebuesc complectate şi conduse în ordine.

În ceace priveşte *organele autonomiei,* Dl. Paál prevede trei categorii de organe: comuna comunităţii (közületi helység § 12—23), regiunea comunităţii (közületi vidék § 42—52), şi centrala comunităţii (közületi központ § 60—66). Aceştia s'ar constitui în mod democratic din jos în sus. La început s'ar face conscripţiuni în comune, formând unităţi mai mici străzi, vecinetăţi (acest sistem se află la Saşii, numit: Nachbarschaft; are urme şi în scaunele Ciuc şi Gheorgheni, unde casele sunt clădite câte zece, faţadele formând un cerc mai strâmt împrejur). Membrii conscrişi ar alege o reprezentanţă, având membri în proporţie cu numărul celor conscrişi, precum şi direcţiunea şi comisia de censori a comunei comunităţii. Constituindu-se comunele şi organele acestora, fiecare comună îşi alege un număr de doi sau patru delegaţi, cari împreună formează organul al doilea al comunităţii: regiunea comunităţii, având ca organe

[57] La fel Papp p. 367 şi Balogh p. 349.

deliberative şi executive: corpul de reprezentanţă şi direcţiunea cu comisia de censori. La prima constituire reşedinţele regiunilor vor fi: în judeţul Ciuc: Sânmartin, Mercurea Ciuc şi Gheorgheni. În judeţul Treiscune: Baraolt, Târgul Secuiesc, Covasna şi Sfântul Gheorghe. În judeţul Mureş: Târgu Mureş, Mercurea Niraj şi Reghinul Săsesc. În judeţul Turda: Vinţul de Sus. În judeţul Odorheiu: Ocland, Cristur, Odorhei. Delegaţii acestor regiune (2, 4, 6,) vor forma împreună „marele consiliu al comunităţii secuieşti. „Acest consiliu se compune din reprezentanţii adunărilor regionale şi din delegaţii trimişi din partea comisiilor regionale de censori. Afară de acestea, organizaţia centrală a comunităţii secuieşti mai are ca organe deliberative şi executive: reprezentanţa centrală cu comisia de censori. Găsim justificată şi aceea dispoziţiune a proectului de lege, ca centrala să fie mutată în câte cinci ani la un alt sediu regional şi prima reşedinţa a centralei să fie Odorheiu, centrul istoric şi geografic al ţării secuieşti. În opoziţie cu acest sistem clădit din jos în sus, în Estonia înfiinţarea organelor se face pe o cale opusă. Autonomia culturală are aici două organe principale: consiliul cultural organ legislativ şi administraţia culturală (kultuurvalitsus, Kulturverwaltung), organ administrativ. Amândouă organele îşi au sediul în capitală, iar pentru rezolvirea problemelor locale, autonomia poate înfiinţa curatorii culturale, a căror sferă de atribuţiuni corespunde cu acelea a autonomiilor locale, având în vedere şi municipiile (§ 5).

La tot cazul este de dorit, ca autonomia să aibă o organizaţie cât mai democratică, pare însă mai preferabil, ca la prima constituire să se înfiinţeze mai întâi un organ central, o comisie de iniţiativă, care să întocmească registrul naţional, să l publice, să primească cererile de înscrieri şi ştergeri ulterioare, să supravegheze alegerile regionale şi centrale cu ajutorul autorităţilor administrative [58] şi pe urmă, când s'a constituit deja întreaga autonomie, să transmită atribuţiunile lor organelor respective. Până la această dată comisia reprezintă autonomia în toate raporturile interne şi externe.

În ceace priveşte *atribuţiunile autonomiei,* avem de remarcat următoarele. Prin înfiinţarea autonomiei, Statul se descarcă de anumite atribuţiuni şi le transmite autonomiei, păstrând numai dreptul de control. Aceste atribuţiuni sunt chestiunile religioase

[58] Balogh p. 351.

şi şcolare ale comunităţii secuieşti. În această privinţă deci autonomia va exercita putere de Stat şi organele lor vor fi echivalente cu organele similare ale Statului. Prin urmare Statul se dispensează faţă de minoritatea secuiască de obligaţiunile stabilite prin art. 10 al Tratatului dela Paris de a susţine şcoli primare cu limbă de predare minoritară, unde minoritatea are un număr considerabil. Acesta însă nu exclude, ca Statul să înfiinţeze şcoli primare române pe teritoriul autonomiei secuieşti pentru românii din ţara secuiască. Însă membrii autonomiei nu mai au obligaţia de a contribui la susţinerea acestor şcoli, pentrucă ei fac faţă acestei obligaţiuni prin susţinerea şcolilor autonome. [59]

Astfel autonomia va avea dreptul, dar şi obligaţia de a susţine „şcoale autonome" în scaunele secuieşti, trecând actualele şcoale de Stat în proprietatea autonomiei. Înfiinţarea acestor şcoale în cadrele legale nu poate fi condiţionată de autorizaţia guvernului, ele nefiind şcoale private, ci având caracter similar cu şcolile Statului. [60] Din acestea mai rezultă, că acela care frecventează şcoala autonomiei, satisface obligaţia prescrisă prin art. 24 al Constituţiei, a obligativităţii învăţământului primar, iar diploma eliberată de vreo şcoală autonomă va fi echivalentă cu una de Stat.

Art. 11 nu distinge ce anume şcoli se vor putea înfiinţa. Lege non distingvente, autonomia va îmbrăţişa şcoale de orice tip şi grad: primare, secundare, academice, precum şi licee, normale, de agricultură, industrie, comerţ etc.

Autonomia nu poate fi restrânsă la înfiinţarea şi conducerea şcoalelor, ci prin chestiuni şcolare trebue să se înţelegem în afară de şcoale toate instituţiunile conexe cu acestea. Astfel sunt muzee, biblioteci, seminare, internate etc. Tot aici intră şi instituţiunile sociale şi de binefacere, ce pot fi înfiinţate de oricare minoritate pe baza articolului 9 al Tratatului dela Paris.

Din noţiunea autonomiei rezultă, că direcţiunea are drept de a face statute şi regulamente, cari însă nu pot contrazice legile şi regulamentele de Stat. Astfel şi programa şcoalelor şi institutelor va fi elaborată de autonomie, având în vedere firesţe limba, literatura, istoria, geografia şi instrucţia civică română. Autonomia are dreptul de a determina organizaţia sa, a-şi con-

[59] Balogh p. 346, Paál § 88.

[60] Balogh p. 346, Papp p. 368 şi Paál § 96—111.

duce toate afacerile, a angaja şi pensiona funcţionarii şi personalul didactic. Dreptul de autocârmuire justifică propunerea Dlui Paál, ca şi la funcţiunile administrative şi judecătoreşti pe teritoriul autonomiei să fie angajaţi funcţionari, cari în afară de diploma şi calităţile necesare să fie şi membrii autonomiei. (§ 89) Dl. I. Maniu scrie: „Privitor la participarea minorităţilor în justiţie şi administraţie cred că nu numai nu trebue să formeze o piedecă diferenţa de rasă, limbă sau religie pentru a ocupa o funcţie sau a fi împărtăşit de o distincţie de Stat, ci din contra Statul trebuie să se nizuiască, să angajeze mai ales în ţinuturile locuite de minorităţi, funcţionari de toate categoriile din sânul minorităţilor, dacă se găsesc.“ [61]

Pe lângă autonomia şcolară art. 11 mai garantează autonomie comunităţii secuieşti în ceeace priveşte *chestiunile religioase.* Această expresiune a articolului 11 întăreşte numai o stare deja existentă, autonomia bisericilor romano catolice, reformate, unitariane şi evanghelice (lutherane). Aici se iveşte chestiunea, ce se va întâmpla cu maghiarii apaţinând bisericilor orientale, cari în anul 1927 se împărţeau în următorul mod: ortodoxii: 15, 445 şi greco catolici (uniţi): 84, 951.[62] Majoritatea acestora sunt secui, ar fi deci echitabil, ca şi aceştia să beneficieze de autonomia ce li s'a acordat. Autonomia în chestiuni religioase a comunităţii secuieşti se poate rezolva în cadrele fiecărei biserici, având credincioşi în scaunele secuieşti, ar urma însă, ca şi Statul să respecte aceste autonomii străvechi, întărite prin art. 11.

Raportul între autonomie şi biserică are importanţă din punctul de vedere al şcoalelor confesionale deja existente, având limbă de predare maghiară. După părerile dominante, autonomia secuiască nu poate atinge autonomia acestor şcoli, însă autonomia va exercita asupra acestora dreptul de control, pe care îi exercită actualmente Statul.[63] Astfel şcoalele confesionale maghiare trebuie să aibă în vedere programul şcolar, care se va stabili de către autonomie, în schimb însă pot controla instrucţia religioasă a credincioşilor, cari frecventează scoalele autonomiei

[61] I. Maniu op. cit. p. 241.

[62] Dr. Sulyok I. şi Dr. Fritz L.: Erdélyi Magyar Évkönyv Kolozsvár 1930. p. 6.

[63] Balogh p. 355, Paál § 99—102.

secuieşti. Prin urmare s'ar forma două tipuri de şcoale: confesionale şi interconfesionale,[64] adecă autonome.

Autonomia secuiască luând asupra-şi atâtea obligaţiuni, trebue să aibă şi *surse materiale.*

În primul rând autonomia îndeplinând funcţiune de Stat, are drept la sumele, din care acoperă Statul cheltuelile respective. Nu ajunge, însă nu exclude, ca Statul să subvenţioneze numai cu sume nefixate prealabil şcoalele şi instituţiunile autonomiei pe baza art.-lui 10, alin. 2. al Tratatului. Autonomia este mai mult decât acest drept garantat tuturor minorităţilor prin art. 10. Astfel sistemul cel mai just ar fi, dacă s'ar stabili proporţia între toate veniturile Statului şi cheltuelile pentru scopuri şcolare (vezi bugetul Ministerului de Instrucţiune) şi în aceiaşi proporţie s'ar remite o sumă comunităţii secueşti din toate impozitele plătite de această comunitate.[65]

În afară de acest venit regulat, care ar garanta continuitatea bugetului autonomiei, acesta poate percepe impozit dela membrii săi, precum şi celelalte persoane juridice de drept public (bisericile). Acest impozit este supus în Estonia la aprobarea guvernului. Dl. Balogh crede, că în principiu guvernul nu poate refuza aprobarea. (p. 352).

În fine sursele autonomiei sunt veniturile nete ale instituţiunilor, cari vor fi întrebuinţate pentru susţinerea şi desvoltarea acestora sau alte scopuri similare. Autonomia mai poate face chete, strânge fonduri şi accepta succesiuni.

Autonomia este garantată sub *controlul Statului;* ce ar însemna acest drept de control? În primul rând se referă la supravegherea, dacă autonomia într'adevăr îndeplineşte obligaţiunile ce li s'au încredinţat; în al doilea rând, dacă autonomia nu depăşeşte cadrele legale.[66] În afară de acestea este de dorit, ca Statul să cerceteze, dacă autonomia a putut executa hotărârile aduse, dacă n'a fost împiedecată într'această din partea vreunui organ al Statului. Pentru exercitarea acestui control este competent Ministerul Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor. Nu i se cuvine însă Statului dreptul de casare sau reformare, nici aducerea regulamentelor şi efectuarea alegerilor nu poate fi condiţionată

[64] Dr. Molnár Dénes: A székely autonom iskolák kérdéséhez. Magyar Kisebbség 1931 No. 13.

[65] Balogh p. 352, Paál § 35.

[66] Balogh p. 352.

de aprobarea guvernului, ci eventualele conflicte vor fi supuse Contenciosului Administrativ.[67]

Având în vedere aceste principii funadamentale s'ar putea garanta o organizaţie solidă şi viabilă autonomiei culturale secuieşti, care astfel ar corespunde intenţiunii Puterilor contractante la Paris şi nu ar atinge întru nimic suveranitatea de Stat.

2. Autonomia secuiască şi legislaţia internă.

Dupăce am desvoltat organizaţia autonomiei şi aşteptările noastre de lege ferenda, trebue să mai studiem autonomia sub raportul legislaţiei interne, de lege lata.

În primul rând vom cerceta *situaţia Tratatului dela Paris în legislaţia internă.* Am văzut mai sus, că Tratatul a fost legalmente încheiat şi învestit cu garanţia Societăţii Naţiunilor, având astfel deplină valoare de drept sub raport internaţional. În art. 1. al Tratatului se prevede obligaţia României de a recunoaşte ca lege fundamentală dispoziţiunile cuprinse în articolele 2—8 ale Tratatului. În ceeace priveşte caracterul articolului 11, care nu intră în articolele 2—8, considerate ca lege fundamentală, trimitem la capitolul despre interpretarea articolului 11, unde am lămurit această chestiune.

Este însă discutată chestiunea, dacă Tratatul are caracter de lege fundamentală şi sub raport intern, nefiind înarticulat în Constituţia din 1923. Cu ocazia aducerii Constituţiei s'a amânat inarticularea Tratatului sub pretextul, că aceste chestiuni vor fi reglementate printr'o lege specială şi s'au mulţumit a garanta egalitatea românilor „fără deosebire de origină etnică, de limbă sau de religie". (§ 5) Este un principiu de drept public, că legile nu pot contrazice Constituţia. Însă contrar, dacă dispoziţiunile Tratatului nu sunt cuprinse în Constituţie, sau dacă sunt ratificate numai ca simple legi, se aplică principiul „lex posterior derogat priori" şi legi ulterioare pot paraliza dispoziţiunile Tratatului.[68] Astfel precum vom vedea, s'au adus o serie de legi, cari sunt în contradicţie cu art. 11. al Tratatului.

În doctrină este controversată chestiunea, dacă Tratatul dela Paris are caracter de lege fundamentală ? După M. Hacman „în Tratatul cu România dispoziţiunile referitoare la minorităţi nu sunt declarate ca legi fundamentale ca în Tratatele dela

[67] Balogh p. 352, Paál § 92.

[68] Balogh: A kisebbségek nemzetközi védelme p. 233.

Saint Germain, Trianon şi Neuilly sur-Seine".[69] Această părere în forma de mai sus este greşită, pentrucă articolele 2—8, cari garantează viaţa şi libertatea (§ 2), dreptul la cetăţenie (§ 2—7), egalitatea de drept (§ 8) şi cari au caracter de lege fundamentală, în virtutea articolului 1. deasemenea se referă la minorităţi; controversă poate fi numai cu privire la dreptul de a înfiinţa şcoli şi ins itute sociale (§ 9), dreptul la şcoli de Stat cu limba de predare minoritară şi la ajutor public (§ 10) şi dreptul la autonomia comunităţii secuieşti şi săseşti (§ 11). Gh. Sofronie relevă, că Tratatele internaţionale sunt „Constituţii internaţionale".[70] Cu toate că Tratatul dela Paris nu a fost înarticulat în Constituţia dela 1923, după părerea singur justificată a Dlui prof. R. Boila[71] este o lege fundamentală, precum sunt fundamentale tratatele de pace şi rezoluţiile de unire ale provinciilor, pentrucă toate aceste Tratate şi Resoluţii stau la baza şi au fost condiţiunile de constituire ale României întregite. Constituţia din 1923 nu enunţă la nici un loc, că afară de ea nu ar exista legi fundamentale sub raport material, cu toate că sunt lipsite de formalitatea inarticulării în Constituţie.

Dreptul imprescriptibil al minorităţilor îndreptăţite prin articolul 11. al Tratatului dela Paris se mai bazează pe o lege anterioară Tratatului: *Resoluţiile de unire dela Alba Iulia* din 1 Decembrie 1918, consfinţită prin decretul-lege No. 3631 din 11 Decembrie 1918, publicat în Monitorul Oficial la 13 Decembrie 1918 şi ratificat prin legea din 1 Januarie 1920. Articolele resoluţiilor referitoare la minorităţi sunt următoarele:

III. 1. „Deplină libertate naţională naţiunilor locuind pe acest teritoriu. Fiecare naţiune se guvernează în limba proprie, administraţie proprie prin indivizi luaţi din sânul lor propriu. Fiecare naţiune câştigă drept la reprezentanţă în corpul legislativ şi luare de parte în guvernarea ţării în proporţia populaţiei.

2. Toate confesiunile Statului au egale drepturi şi li se cuvine deplina libertate a autonomiei."

Între articolele acestei resoluţiuni numai prima a fost înarticulată în legea pentru unire din 1 Januarie 1920, care proclamă unirea românilor din Ungaria de atunci cu vechiul Regat. Sunt

[69] M. Hacman: Dreptul internaţional public şi privat. Cernăuţi 1924. pag. 102.

[70] Gh. Sofronie: Principiul naţionalităţilor p. 134.

[71] R. Boila: Organizaţia de Stat p. 135—136.

autori, ca M. Djuvara (Democraţia No. de Februarie 1921) şi I. Jacob (Hotărîrile adunării naţionale din Alba Julia p. 50) [72] cari contestă puterea de drept a resoluţiilor din Alba Julia. R. Budişteanu afirmă, că Resoluţia „a constituit până la Constituţia din 29 Martie 1923 legea fundamentală a Ardealului în această privinţă." [73] Dl. R. Boila susţine fără rezerve, că „resoluţiile de unire ale provinciilor unite cu vechiul Regat deasemenea au caracterul unor Tratate internaţionale, deoare-ce ele exprimă voinţa unor provincii, cari în momentul aducerii acelor hotărâri aveau toate atribuţiunile unor State suverane." [74] Privind resoluţiile dela Alba Julia ca un Tratat internaţional, el are în intregime putere de drept şi formează drept regnicolar, dar fundamental.

Astfel pe baza autonomiei din chestiune stau două dispoziţiuni cu caracter de lege fundamentală (în ordin cronologic) 1. Resoluţia dela Alba Julia, care garantează fiecărei naţiuni din Ardeal dreptul de a-şi guverna în limbă proprie, administraţie proprie prin indivizii luaţi din sânul lor propriu şi reprezentare proporţională în corpul legislativ şi în guvernarea ţării; 2. Tratatul dela Paris, care prin articolul 11. garantează în special comunităţilor secuieşti şi săseşti autonomie locală în ceeace priveşte chestiunile religioase şi şcolare.

Chestiunile religioase ale Statului au fost reglementate în mod unitar prin *legea pentru regimul general al cultelor* din 22 Aprilie 1928. Autonomia în chestiuni religioase a comunităţii secuieşti fiind realizată prin bisericile maghiare, trebue să cercetăm întrucât corespunde legea cultelor acestei antonomii străvechi, întărită prin Tratatul dela Paris. Prin articolul 1. al menţionatei legi „Statul garantează tuturor cultelor deopotrivă libertate şi protecţiune..." Articolul nu fixează clar autonomia cultelor istorice, enumerate în articolul 21 al legii, astfel ar fi de dorit, ca în regulamentul de executare, care încă nu s'a făcut, să se declare expressis verbis dreptul de autocârmuire şi dreptul de a aduce statute şi regulamente interne. Alineatul 4 al articolului 12 dispune că „achiziţiunile cu titlu gratuit de averi mobile şi imobile de către culte, vor fi supuse prevederilor articolelor 811 şi 817 din codul civil român", v'a se zică vor fi numai atunci valabile, dacă se aprobă prin decret regal după propu-

[72] Balogh: op. cit. p. 237.

[73] R. Budişteanu: op. cit. p. 49.

[74] R. Boila: op. cit p. 135—36.

nerea Consiliului de Stat. Aceasta restricţiune, care de altfel figurează şi în articolul 10 al legii pentru persoane juridice, referindu-se la cele de drept privat, restrânge capacitataa juridică a bisericilor într'o formă, care a fost necunoscută în legislaţia Ardealului până la unire. Art. 15. dă drept cultelor de a putea înfiinţa instituţiuni culturale şi de binefacere, prin ceeace trebue să înţelegem în primul rând şcoli, însă expresia „în marginile şi potrivit dispoziţiunilor legilor privitoare la acest fel de instituţiuni" întăreşte dispoziţiunile legii asupra învăţământului particular, jignitoare pentru autonomie, despre care vom vorbi mai jos. Articolul 25 nu distinge ce înţelege prin dreptul de supraveghere şi control al Statului, care se va exercita prin Ministerul Cultelor. Aceasta supraveghere se poate referi numai la aceea dacă Biserica în exerciţiul funcţiunii nu atinge ordinea publică, bunele moravuri şi legile pozitive, iar nici decum nu este un drept de supraveghere mai largă, sau chiar de reformare. Aceeaşi ideie exprimă articolul 26, după care Statul poate interzice executarea instrucţiunilor şi ordinelor date de autorităţile cultelor slujitorilor sau credincioşilor lor, întrucât sunt contrare „ordinei publice, bunelor moravuri, legilor în vigoare şi siguranţei Statului." Din faptul, că Statul acordă ajutor diferitelor culte (art. 31) rezultă, că Ministerul Cultelor „va controla dacă sumele acordate au fost întrebuinţate potrivit destinaţiunii lor cu respectarea legii contabilităţii publice privitoare la instituţiile cu caracter autonom". (art. 34.)

Chestiunile şcolare au fost reglementate în mod unitar prin legile asupra învăţământului.

Despre *legea asupra învăţământului primar* din 26 Iulie 1924 scrie R. Budişteanu, că ideia autonomiei se regăseşte în ea, în articolele 7 şi 16.[75] Vom vedea cum concepe această lege autonomia şcolară. Art. 3 al acestei legi dispune, că sunt considerate ca şcoli publice afară de cele înfiinţate de Stat şi acelea înfiinţate de comune sau judeţe. La caz că se va înfiinţa autonomia, firește că şi şcolile autonome vor întra în categoria celor publice, fiindcă şi autonomia are un caracter de drept public, ca judeţul sau comuna Art. 7 prevede că limba de predare a şcolilor de Stat va fi cea română, iar în comunele având populaţie minoritară se vor înfiinţa şcoli cu limbă de predare minoritară. Acest articol nu are nici o legătură cu autonomia şcolară,

[75] R. Budişteanu op. cit. p. 46.

— cum afirmă Budişteanu —, ci este pur şi simplu îndeplinirea obligaţiunii cuprinse în alineatul 1. al articolului 10 din Tratatul dela Paris, pe care-l confundă autorul citat cu articolul 11. De altfel Statul se va descărca de această obligaţie în privinţa scaunelor secuieşti prin înfiinţarea autonomiei şi astfel şcolile de Stat cu limbă de predare maghiară din acest teritoriu vor trece în proprietatea autonomiei. Art. 8 a fost aspru criticat, fiindcă prevede că acei cetăţeni de origine română, cari şi au pierdut limba lor maternă sunt obligaţi a-şi trimite copii lor numai la şcoli cu limbă de predare română. Acest articol este în contrazicere cu principiul autodeterminării naţionalităţii şi cu libertatea învăţământului. Art. 10 prevede, că cărţile, ce se vor folosi în şcoli, trebuesc aprobate de Ministerul Instrucţiunii. Acest drept va fi exercitat pentru şcolile autonome de însăşi autonomia, Ministerul având dreptul de a supraveghia numai din punctul de vedere al ordinei publice, bunelor moravuri şi legilor pozitive. Articolul 16, despre care afirmă Budişteanu că cuprinde o normă de autonomie, dispune că se vor înfiinţa clase sau şcoale speciale pentru copiii întârziaţi la minte, copiii suferind de boale molipsitoare, sau suferind de o infirmitate fizică şi mintală, dacă aceştia nu le fac incapabili de a câştiga învăţământul primar. Ce are aface acest articol cu autonomia Secuilor ? Art. 48 prevede că şi comunele, judeţele şi particularii pot înfiinţa grădine de copii mici, însă numai cu autorizaţia Ministerului Instrucţiunii. Această autorizaţie se va reduce la o simplă luare de cunoştinţă la grădinile de copii, cari se vor înfiinţa în formele legale de autonomie. Alin. ultim al articolului 65 prevede că în regiunile cu populaţie minoritară unde sunt şi copii de origină română într'un număr mai mare, va fi înfiinţată şi o şcoală română. Statul va păstra acest drept şi pe mai departe, însă având în vedere cele spuse la articolul 8. Art. 81 prevede, că şcolile de adulţi vor avea limbă de predare română. Autonomia având dreptul de a înfiinţa şcoli de orice feluri şi grade, va putea înfiinţa şi şcoli pentru tineri şi adulţi neştiind scrie şi ceti, precum şi pentru aceia, cari nu au terminat şcoala primară (art. 79). Aceste şcoli deci vor avea limbă de predare maghiară. Autonomia va exercita şi dreptul Statului prevăzut prin art. 88, dispunând că comunele, fabricile, întreprinderile industriale şi de comerţ sunt obligaţi a înfiinţa astfel de şcoli; la caz contrar se vor înfiinţa de Stat pe cheltuiala lor sub sancţiunea execuţiei. Dl.

Tusa găseşte că este jignitor şi punctul e) al articolului 113, care prevede că nu poate fi învăţător decât acela, care ştie românește.[76] Noi găsim că această condiţie este în principiu justă, ar fi însă de dorit, ca să nu se aplice o măsură prea severă acelor învăţători, cari au câştigat diploma deja înaintea schimbării imperiului şi din cauza vârstei lor înaintate nu şi mai pot însuşi perfect limba română. Art. 161 prevede că susţinerea şcolilor primare e obligaţia comunei. Statul contribue cu salariul personalului didactic. În comunele având populaţie minoritară, unde comunele susţin şcoli primare cu limbă de predare română, Statul va contribui într'o măsură echitabilă la susţinerea şcolilor minoritare având drept de publicitate. Cu înfiinţarea autonomiei aceste cheltueli nu mai pot fi suportate de către comune, pentrucă comunele scaunelor secuieşti vor susţine şcoli autonome, nu pot deci contribui şi la susţinerea şcolilor cu limbă de predare română, a căror cheltueli vor fi suportate de Stat. Art. 159 înfiinţează aşa numita zonă culturală. Astfel învăţătorii cari nu derivă în judeţele de mai jos şi ocupă acolo vreun post şi se obligă că vor face serviciu acolo măcar timp de patru ani, primesc pentru tot timpul serviciului 50% spor de salar, sporul de vârstă se va socoti dela patru ani la patru ani şi stagiul lor se va reduce cu un an. Între cele douăzeci judeţe la care se referă zona culturală figurează judeţul Ciuc, Odorhei, Trei Scaune, Mureş-Turda, Turda-Arieş. Învăţătorii de mai sus, cari ocupă aci un post vor mai primi un premiu special, care va fi egal cu salarul lunar şi spesele de trei ori la cei însuraţi şi de două ori la cei neînsuraţi. Învăţătorilor, cari se obligă că se vor aşeza pentru totdeauna în judeţele susnumite, li se va socoti timpul pentru spese de vârstă în câte trei ani şi vor primi un teren cu întindere de 10 hectare. Art. 314 al regulamentului de punere în aplicare a acestei legi prevede, că acei cari au câştigat diplome în şcoale normale sunt obligaţi să facă un stagiu de trei ani în zona culurală. Aceste articole aspru criticate nu mai pot avea eficacitate după înfiinţarea autonomiei asupra celor cinci judeţe secuieşti, pentrucă şcolile primare vor trece sub conducerea acesteia, iar cu privire la şcolile susţinute de Stat pentru românii din scaunele secuieşti n'ar mai avea înţeles, pentrucă aceştia nu mai trebuiesc românizaţi.

În legea pentru învăţământul primar de Stat deci nu am

[76] Tusa op. cit. p. 22.

găsit nici o urmă a autonomiei şcolare secuieşti şi săseşti. Analizând mai departe legile de învăţământ, găsim la Gh. Sofronie următoarele: „Statul Român înţelegând să respecte textul articolului 11, Saşii ca şi Secuii se bucură de o libertate largă. Legea învăţământului particular din 19 Februarie 1925 le asigură posibilităţi de desvoltare culturală normală în cadrul Statului Român.“ [77] Cu ocazia desbaterii acestei legi în adunarea deputaţilor Dr. I. Mateiu răspunzând la discursul unui deputat sas, care a învocat articolul 11. a răspuns cu cuvintele ministrului de externe al Angliei Chamberlain, că scopul Tratatelor nu a fost să înfiinţeze unităţi etnice distincte în sânul Statului, adăogând că aceste minorităţi etnice trebue să tindă la contopirea lor cu majorităţile naţionale. [78] În ceeace priveşte politica şcolară cu legea învăţământului particular, G. Alexianu afirmă că „datoria Statului este de a creia pretutindeni unde sunt şcoale confesionale, şcoli de Stat, cu învăţământ gratuit, cari cu siguranţă vor duce la desfiinţarea celorlalte şcoli“. [79] Având în vedere aceste voci din doctrina de drept internaţional şi constituţional, vom putea constata, că *legea învăţământului particular* cuprinde dispoziţiuni diametral opuse autonomiei.

Art. 1. al acestei legi prevede că „învăţământul şi educaţia elevilor se pot face în afară de şcoalele Statului în şcoalele particulare (ale confesiunilor, ale comunităţilor, ale particularilor) sau în familie.“ Aceastâ concepţie îşi are originea în legile de instrucţie ale vechiului Regat unde şcolile susţinute de Biserici nu au fost publice. În Ardeal însă Bisericile au avut şcoli străvechi cu caracter public, pe care legea învăţământului particular le-a degradat la simple şcoli particulare. — Nu este datoria noastră de a cerceta pe rând consecinţele cari derivă din această ideie fundamentală a legii, pentrucă ne preocupăm cu şcolile autonome. În opoziţie cu Gh. Sofronie, care crede că autonomia şcolară trebue realizată pe calea învăţământului particular, susţinem părerea mai sus exprimată, că autonomia articolului 11. însemnează exercitarea puterii de Stat în materie şcolară. Astfel dispoziţiunile legii asupra învăţământului particular s'ar schimba numai într'atât, că în locul drepturilor garantate

[77] Sofronie: Protecţiunea minorităţilor. p. 89.

[78] Dr. I. Mateiu: Minorităţile etnice din România şi legea învăţământului particular. Discurs rostit în şedinţa dela 15 Decembrie 1925 a adunării deputaţilor. Bucureşti 1926. p. 18.

[79] G. Alexianu: Dreptul constituţional. Bucureşti 1926. pag. 220.

prin această lege Statului, adecă Ministerului de Instrucţiune, se va înţelege autonomia în privinţa scaunelor secuieşti. Astfel autorizarea funcţionării şcoalelor particulare (§ 11—14), autorizaţia de funcţionare a personalului didactic (§ 14—18), stabilirea programului şcolar (secţiunea III-a a legii), acordarea dreptului de publicitate (§ 62) etc. va fi de atribuţia autonomiei. Autonomia va fi supusă la controlul Statului conform articolului 11, însă Statul nu se va mai putem amesteca direct în afacerile şcolilor particulare de pe teritoriul scaunelor secuieşti, decât cu intermediul autonomiei.

Legea din 7 Martie 1925 *asupra bacalaureatului* modificată în 1928 prevede, că elevii sunt obligaţi a da examen de bacalaureat înaintea unei comisiuni de Stat. Acest examen va trebui să fie depus înaintea unei comisiuni compusă din profesorii şcolilor autonome.

În ordin cronologic a urmat *legea asupra învăţământului secundar* din 15 Maiu 1928. Art. 7 care prevede că şcoale secundare se înfiinţează de Ministerul Instrucţiunii cu avizul Consiliului Permanent trebue înţeles în aşa fel, încât pe teritoriul scaunelor secuieşti acest drept de a înfiinţa şcoli i se va cuvine autonomiei Statul însă nu mai rămâne obligat de a înfiinţa secţiuni minoritare în regiunile cu o populaţie minoritară în număr precumpănitor (art. 11). În ceeace priveşte alcătuirea programului de învăţământ precum şi angajarea, salarizarea şi pensionarea corpului didactic, chestiunea se va rezolva analog cu cele spuse la legea învăţământului primar.

Pe urmă *legea pentru organizarea învăţământului universitar* din 22 Aprilie 1932 prevede în articolul 2, că „Universităţile sunt instituţiuni de Stat autonome...“ Noi am exprimat deja la înterpretarea articolului 11. părerea, că lege non distingvente autonomia va avea şi dreptul de a înfiinţa şcoli cu grad academic şi diplomele câştigate la aceste academii vor fi echivalente cu cele eliberate de Universităţile Statului.

Incheiere.

Este remarcabil, că în decurs de aproape 15 ani, decând s'a încheiat Tratatul dela Paris, s'a discutat foarte puţin, şi nu s'a pretins de loc încă înfiinţarea autonomiei. Ne-ar duce în domeniul politicei, dacă am cerceta cauzele acestei omisiuni. De aceea rămânând numai pe terenul doctrinei de drept constituţional şi administrativ, din al cărui punct de vedere am examinat întregul complex al articolului 11, putem constata o tendinţă nouă în doctrină, care tinde la realizarea autonomiei secuieşti. Din partea minorităţii maghiare operele citate ale lui G. Tusa

(1930), J. Papp, A. Balogh şi A. Paál (1931) au pus în lumină adevărată înţelesul şi consecinţele articolului 11. — Din partea majorităţii nu găsim opere de sine stătătoare în această privinţă. O parte a doctrinei, precum am văzut din operile citate, refuză brusc, sau consideră, că autonomia s'a realizat deja prin legile de învăţământ. Noua tendinţă a descentralizării însă este pe cale a crea o atmosferă mai prielnică, pentru rezolvirea problemei minoritare. Astfel amintim proectul de Constituţie al Dlui prof. R. Boila, [80] care tinde a reorganiza Statul Român întregit printr'o largă descentralizare a puterii legislative, administrative şi judecătoreşti. Dieta provincială (articolii 98—127) şi guvernul provincial (art. 128—131) ar oferi desigur condiţiuni mai favorabile de realizare a autonomiei, decât centralismul, care se manifestă astăzi în administraţie.

Chestiunea autonomiei a fost viu discutată sub raport internaţional mai recent la Congresul al IX-lea al minorităţilor naţionale, ţinut în zilele de 16—19 Septembrie 1933 la Berna. Congresele minorităţilor naţionale în ultimii ani ezitau în privinţa autonomiei, acum însă s'a adus o hotărâre specială în această privinţă, conţinând următoarele:

„Pe teritoriile unui Stat, unde s'a aşezat o populaţie minoritară într'o unitate închisă atât din punctul de vedere al desvoltării populaţiei respective, cât şi din punctul de vedere al vieţii cetăţeneşti, autonomia este rezolvirea normală.

Congresul constată, că faţă de acele desavantagii aparente, cari ar putea rezulta din autonomia teritorială pentru întregul Stat, nu pretind sacrificii considerabile acele avantagii incomparabil mai importante, la cari se poate ajunge pe calea autonomiei teritoriale, prin consolidarea şi desvoltarea culturală, economică, precum şi socială a regiunilor de naţionalităţi diferite". [81]

Rezolvirea problemei minoritare prin autonomia teritorială, cum o concepe Congresul minoritar, este mai mult decât un simplu desiderat acolo, unde Tratatele minoritare garantează acest drept în mod expres. În această privinţă se găsesc într'o situaţie analogă Secuii din Ardeal şi Cuţowlachii din Pindus, a căror autonomie este consacrată prin aceiaşi termeni în Tratatul minoritar român şi grec. Statul Român trebue să aibă deci în vedere la aducerea legii pentru autonomia culturală a Secuilor, ca să acorde o autonomie atât de largă concetăţenilor minoritari, cât de largă ar acorda consângenilor săi minoritari din Grecia.

[80] Dr. R. Boila: Studiu asupra reorganizării Statului Român întregit. Cluj 1931. p. 62.

[81] Magyar Kisebbség 1933, p. 614.

Wie die Juden der „Wojwodina" dem Ungartum entfremdet werden.

Von : **Emerich Prokopy.**

Eine der ersten gegen das Ungartum gerichteten Massnahmen der drei Nutzniesser des Trianondiktates bestand in Regierungsverordnungen, mittels welcher die ihrer Muttersprache und Kultur nach fast zu 100 % als Ungarn geltenden Juden der abgetrennten Gebiete zu einer gesonderten Volksgruppe, zu einer eigennationalen Minderheit gestempelt wurden. Dadurch sollte das Ungartum nich nur ziffermässig, sondern auch kulturell und wirtschaftlich tunlichst geschwächt, das Judentum aber vor die Alternative gestellt werden, sich entweder auf jüdisch-nationaler (zionis ischer) Grundlage zu organisieren, oder in dem staatsbildenden Mehrheitsvolke aufzugehen.

Vor dem Kriege wäre ein solches Vorgehen und eine derartig willkürliche Bestimmung der Volkszugehörigkeit geradezu undenkbar gewesen und es wird in späteren Jahren, wenn die Kriegs- und Nachkriegspsychose endlich einmal überwunden sein wird, gewiss nicht als Ruhmestitel der Verträge angerechnet werden, dass sie diese Vergewaltigung des Selbstbestimmungsrechtes und der Gewissensfreiheit von über einer halben Million ungarischer Juden ohne den leisesten Versuch einer Verwahrung hingenommen und dadurch gleichsam sanktioniert haben.

Man braucht bloss den Verlauf und die Ergebnisse der in den Staaten der Kleinen Entente durchgeführten Volkszählungen und deren Auswirkungen (S! u. a. die sattsam bekannten Vorgänge in Pozsony, Kassa und Ungvár!), wie auch die in einem totalen Ausschluss der jüdischen Schüler aus sämtlichen Schulen und Parallelabteilungen mit ungarischer Unterrichtssprache gipfelnden Einschulungsvorschriften in Betracht zu ziehen, und man kann allsogleich die höchst bedenklichen und stetig zunehmenden Positionsverluste feststellen, welche die ungarischen Minderheiten infolge der gewaltsamen Abtrennung des Judentums vom ungarischen Volkskörper auf allen Gebieten des öffent-

lichen, kulturellen und wirtschaftlichen Lebens zu verzeichnen haben.

Mit der grössten Unduldsamkeit wird die Entmagyarisierung der Juden in Südslawien betrieben, das überhaupt in allen minderheitlichen Belangen das Höchstmass an Entrechtung und Unterdrückung geleistet hat. Die nachstehend angeführten Beispiele dienen zur Illustrierung dessen, wie man daselbst die Juden ins Bockshorn zu jagen, dem Ungartum abspenstig und den serbischen Zielen gefügig zu machen sucht.

Zur Einschüchterung der schlechthin des „Judenmagyarentums" bezichtigten Juden haben letzthin die serbisch-nationalistischen Blätter eine äusserst heftige Pressekampagne eröffnet. So richtet u. a. die Ujvidéker «*Jugoslawenska Zastawa*» folgende eindringliche Mahnung an die Judenschaft der Wojwodina: „Bedient euch allesamt der Staatssprache, denn wir sind nicht gewillt, minderheitliche Sprachen zu dulden, weder auf der Strasse, noch in den Ämtern, in den Geschäften, in den Kaffeehäusern oder in anderen öffentlichen Lokalen. Wir haben 15 Jahre lang genug gewartet. Wer innerhalb dieser Zeit die Staatssprache sich nicht angeeignet hat, ist unser Feind, mit dem wir nach Gebühr umgehen werden". Das von der berüchtigten Narodna Odbrana herausgegebene Blatt *Novisad* verwahrt sich in schärfster Form dagegen, dass die Ujvidéker Juden ihre Namen in Lateinschrift auf ungarische Art. z. B. Fenyő und nicht Fenje, Rezső und nicht Rezse usw. schreiben, in der Öffentlichkeit sich der ungarischen Sprache bedienen, ungarische Bücher und Zeitungen lesen und damit noch immer die ungarische Kultur pflegen und verbreiten. „Zum letzten Male ermahnen wir diese Juden-Magyaren, die Sitten und die Sprache jenes Landes anzunehmen, in dem sie leben, ansonst werden wir sie mit anderen Mitteln zum Bewusstsein ihrer Pflicht bringen." Der Szabadkaer *Dnewnik* entrüstet sich darüber, dass die Juden Mitglieder ungarischer Vereine sind und durch die denselben gewährte materielle und moralische Unterstützung zur Aufrecherhaltung der ungarischen Nationalidee und zur Förderung der ungarischen Kultur beitragen. „Besonders gilt dies den Szabadkaer Juden, die nicht nur den früheren Vorstand der Kirchengemeinde gestürzt haben, der seinerzeit gegen die vom Abgeordneten Paul Sándor im ungarischen Abgeordnetenhaus über die ungarische Volkszugehörigkeit der in den abgetrennten

Gebieten ansässigen Juden abgegebene Erklärung protestiert hatte, sondern darüber hinaus auch als Mitglieder ungarischer Vereine deren Veranstaltungen regelmässig beiwohnen." In ähnlicher Tonart lässt sich auch die *Narodna Reč*, das Organ der Szabadkaer Ortsgruppe der Narodna Odbrana aus: „Die Szabadkaer Juden fühlen sich noch immer nicht als Jugoslawen; sie schielen vielmehr nach Budapest und Wien hinüber trotz Hitler und Gömbös. Wir aber brauchen solche Judenmagyaren nicht. Die Juden mögen in Gottes Namen rein jüdische Vereine gründen, wenn ihnen die jugoslawische Kultur schon so sehr verhasst und zuwider ist, doch müssen sie aus den ungarischen Kulturvereinen unbedingt austreten und das Schreiben ungarisch gerichteter Leitartikel ein für alle Mal aufgeben, denn sonst werden wir ihnen auf andere Weise den Standpunkt klar machen".

Die von der serbisch-nationalistischen Presse zwecks Entnationalisierung der Wojwodinaer Juden planmässig durchgeführte Aktion wird stilgerecht durch ein vom Ujvidéker Verband der Volksbildungsvereine an sämtliche Mitgliedsvereine gerichtetes Schreiben ergänzt. „Gelegentlich des Zugunsten des jüdischen Asyls veranstalteten Gartenfestes – heisst es u. a. in diesem Zirkular – mussten die anwesenden Serben mit heller Entrüstung feststellen, dass vornehmlich die jüdischen Familien die Staatssprache vollständig ignorierten und miteinander ausschliesslich in ungarischer Sprache verkehrten. Es ist daher unsere heilige (!) Pflicht, dieses Verhalten der Juden öffentlich zu brandmarken, und zwar um so mehr, als die Juden überall die Sprache jenes Volkes angenommen haben, in dessen Staat sie leben und arbeiten und die Befolgung dieses Grundsatzes nur in den nördlichen Gebieten unseres Landes ausseracht gelassen haben. Auch müssen wir nachdrücklichst beanstanden, dass die verschiedenen Vereine bei ihren Veranstaltungen kein einziges jugoslawisches (?) Lied, Gedicht, Theaterstück usw. in ihr Programm aufnehmen, ... weshalb wir die Mitglieder des Verbandes auffordern, gemäss einer vorherigen Polizeiverordnung, einen Ausweis über ihre dreimonatige Tätigkeit im Wege des Verbandes einzureichen." (Nebenbei bemerkt: nie haben ungarische Behörden derartige Forderungen an die serbischen Vereine gestellt und nie, in keinem einzigen Fall haben die Serben unter ungarischer Herrschaft in ihre Programme ungarische Piècen eingeschaltet).

Die eigentliche Stosskraft erhielten jedoch die in der Presse und von den nationalistischen Organisationen gegen die Juden der Wojwodina geführten Frontalangriffe durch eine Amtshandlung des Banus der Donaubanschaft, Dobritza Matkovics. Dieser Erzfeind der nationalen Minderheiten hat unlängst einige Führer der Wojwodinaer Juden zu sich beschieden und ihnen, der grösseren Wirkung halber in Anwesenheit des panserbisch eingestellten Landes-Oberrabiners Dr. Isak Alkalaj, vorgehalten, dass die Juden noch immer sich nach Budapest orientieren, sich ausschliesslich der ungarischen Sprache bedienen, ungarische Vorlesungen und Vorstellungen besuchen und selbst ungarische Vorträge halten, ungarische Blätter redigieren, ungarische Zeitungen lesen, mit einem Wort, die ungarische Kultur pflegen und fördern. Zur Abstellung dieses unerträglichen Unfugs habe er vorläufig die Erteilung des Sichtvermerks an die Juden für Reisen nach Ungarn aufgehoben (das Verbot ist übrigens allgemeiner Natur und gilt für alle Einwohner der Donaubanschaft, ja sogar des ganzen Landes!) und ausserdem die Ueberprüfung der Staatsbürgerschaft mehrerer jüdischen Familien angeordnet.

Es ist nur zu begreiflich, dass diese mit offenen und getarnten Drohungen durchsetzten Aktionen ihre demoralisierende Wirkung auf die Wojwodinaer Juden nicht verfehlt und gar manche zum Austritt aus den ungarischen Vereinen veranlasst haben, was wieder – und das ist der Uebung eigentlicher Zweck – den Fortbestand der städtischen Heimstätten der ungarischen Kultur gefährdet.

Zusammenfassend und abschliessend lässt sich feststellen, dass die geschilderten Bedrohungen und Massregelungen der Wojwodinaer Juden einem Leumundszeugnis gleichzusetzen sind zum Beweis dessen, dass die Juden dieses Landstriches trotz aller Hemmungen und Widerwärtigkeiten unentwegt an ihrer ungarischen Muttersprache und an der ungarischen Kultur festhalten, was durchaus nicht unvereinbar ist mit der pflichtgemässen Loyalität dem neuen Staate gegenüber.

Trauerrede Dr. Kornis' an der Bahre Dr. Bleyers.

An der Bahre Dr. Bleyers hielt im Namen des Abgeordnetenhauses und der Universität der Dekan der philosophischen Fakultät Dr. Julius Kornis die Trauerrede. Als kulturpolitisches Dokument lassen wir die philosophisch tiefgehende Rede des Dekans Dr. Julius Kornis nachstehend in wortgetreuer Übersetzung des Sonntagsblattes folgen.

Im Namen des Senates und der philosophischen Fakultät der Königlich Ungarischen Peter Pázmány Universität, des Abgeordnetenhauses und der Ungarischen Akademie der Wissenschaften nehmen wir im aufrichtigen Leide Abschied von dir und begleiten dich auf deinem letzten Erdenweg, lieber Kollege und Freund Jakob Bleyer. Im schönsten Mannesalter hat das unergründliche Schicksal deine gewaltige Persönlichkeit, die von wissenschaftlichen und politischen Plänen und von ausserordentlicher Willenskraft gespannt war, aus unseren Reihen gerissen. Aber deine tiefgläubige christliche Seele war stets mannhaft bereit, auf alle Gefahren, auch auf den Tod. Wir verloren in dir den hervorragenden Gelehrten und den beseelten Lehrer, der seine Schüler hingebungsvoll liebte, ihren Geist ständig bewegte und ihren Sinn für Probleme entwickelte. Dein eigenartiges Forschungsgebiet war die Untersuchung der ungarischen und deutschen Schrifttums- und Kulturverbindungen. Schon deine erste Abhandlung hat die ungarischen Beziehungen in die deutschen historischen Heldensagen bis Mitte des 16. Jahrhunderts erforscht. Später hast du die germanischen Elemente der ungarisch-hunischen Sage, sowie den Einfluss der deutschen Philologie zu Beginn des 19. Jahrhunderts auf uns erforscht. Zur Erforschung solcher Gebiete hast du auch deine Schüler angeregt, um die kulturellen Beziehungen des Ungartums und Deutschtums zu klären. Was du in der Wissenschaft unternommen hast, das machtest du nicht nur halbwegs, sondern mit ganzer Seele, mit unüberwindlichem Schwung, aussergewöhnlichem Arbeitspathos. Aber mit derselben vollen Hingabe wirkte die Durchschlagskraft deiner fieberhaften Persönlichkeit, deines

explosiven Temperaments auf dem zweiten grossen Arbeitsgebiete deines Lebens: in der Politik. Deine offene, mannhafte Person ist auch hier der Professor, der Bekenner der Ueberzeugung gewesen. Es lebte tief in deiner Seele die Grundüberzeugung, dass hier im Donaubecken der Genius der Geschichte das Magyarentum und das Deutschtum eng mit einander verschmolzen hat, dass diese Völker auf einander angewiesen sind und man deshalb den ungarischen historischen Staatsgedanken und die sprachlichen sowie anderen kulturellen Ansprüche des ungarländischen Deutschtums in beruhigenden Einklang bringen muss.

„Wir ungarländischen Deutschen – sagtest du im Frühjahr dieses Jahres im Abgeordnetenhause – waren und sind unter allen Umständen treue Söhne des ungarischen Vaterlandes. Diesen Boden haben auch wir mit unserem Blut und Schweiss geheiligt; die Asche unserer Ahnen ruht seit Jahrhunderten in diesem Boden. und an der geistigen sowie materiellen Kultur dieses Bodens haben auch wir Anteil, da wir Generationen hindurch ihr unsere besten und edelsten Kräfte gewidmet haben. Unser Volk ging 1848 mit dem Ungartum und hat auch im Weltkrieg die ungarischen Grenzen verteidigt, hat weder an der Revolution noch an der Zertrümmerung dieses Landes den geringsten Anteil. Wir bekennen uns im Geiste Franz Deáks zur einheitlichen politischen ungarischen Nation: das heisst: zu dem einheitlichen ungarischen Staate und haben immer bereitwillig anerkannt und erkennen auch jetzt an: die Erstgeburt des Ungartums, seine staatsgründende und staatserhaltende Berufung und die sich daraus ergebenden historischen Rechte.“ Du nanntest die hiesigen Deutschen stolz, dass sie Söhne eines tausendjährigen Vaterlandes sind, dass solch erhabene Könige wie St. Stefan, Matthias Hunyadi, und so grosse Staatsmänner wie Nikolaus Zrinyi, Stefan Széchenyi und Ludwig Kossuth hatte, ebenso sind – nach dir – die hiesigen Deutschen stolz darauf, einer solchen Sprach- und Kulturgemeinschaft anzugehören, die einen Goethe, Kant und Beethoven hat.

Du warst der Vergangenheit und der nationalhistorischen Sendung des Magyarentums in aufrichtiger Pietät anhänglich, in einem aber auch dem deutschen Rassenbewusstsein und der deutschen Kultur. Zwei Seelen: eine ungarische und eine deutsche lebten in dir, nach deinem Glauben in innerlicher Ein-

tracht und Harmonie. Du warst wohlgesinnt ein Anhänger des ungarischen Staatsgedankens, doch liebtest du auch, zu jedem Kampfe bereit, deine deutsche Art und fochtest stürmisch um deren kulturelle Rechte. Du warst bestrebt, auch die ungarische Kultur nach deinem besten Können zu fördern, hast du doch die grössere Hälfte deines Lebens der Entwicklung der ungarischen Wissenschaft gewidmet, hingegen aber kämpftest du mit all deinen Kräften dagegen, dass sich die Seele des ungarländischen Deutschtums in dieser ungarischen Kultur auflöse. Die ideale Parallele der beiden vertrug sich in deiner Seele besser als in der leidenschaftlich siedenden, dramatischen Wirklichkeit der Massenpsyche. Dein wissenschaftlich ausgebildeter, also zu feineren Abstraktionen fähiger Geist konnte sich das eigenartige kulturelle und politische Interesse und die Gesinnung des Magyarentums und Deutschtums in einheitlicher Synthese und Harmonie vorstellen. Es ist aber sehr zweifelhaft, ob die Lichtstrahlen dieser deiner subjektiven, heiligen Ueberzeugung objektiv, in der krassen Wirklichkeit, in dem Prisma der ungarischen und deutschen Massenpsyche gebrochen, wohl auch dieselbe Farbenharmonie zeigen werden, wie in deiner Seele ? Der grosse Unterschied zwischen der Funktion und inneren Gesetzmässigkeit deiner grossartigen individuellen Seele einerseits und der Massenpsyche andererseits ist die Quelle der tragischen, schrillen Disharmonie, welche deine ehrwürdige Gestalt seit anderthalb Jahrzehnten umbraust hat. Du befreitest, erwecktest durch deine gewaltige Inspirationskraft solche Geister zum Bewusstsein, die hier, auf diesem vom national kraftstrotzenden heutigen Deutschtum „Ostraum" genannten Gebiet allmählich auch deine wohlwollende Persönlichkeit nicht hätte bannen können. Du hattest viel gegen Verständnislosigkeit, gegen Missdeutung deiner Absichten, gegen Verdächtigung, ja sogar gegen Hass zu kämpfen, aber für deine Ueberzeugung stelltest du deinen Mann. Es gibt eine Menge Tatsachen, welche die Reinheit deiner Absichten und deine ungarische Treue glänzend beweisen. Als im Herbst 1918 die „Tragödie Ungarns" begann und das Land auseinanderfiel, bot die radikale Massenherrschaft der Nationalitäten des sich auflösenden ungarischen Reiches auch den Deutschen solche Volksgesetze an, die ihnen eine volle Autonomie sichern. Du hast diese revolutionäre Nationalitätenpolitik zurückgewiesen und nahmst offen gegen dieselbe Stel-

lung, weil deine konservative Weltanschauung und deine historische Bildung die Lösung dieser Frage nur im Uebereinkommen mit dem historischen Magyarentum sah. Es stand dir fern, an dem aus tausend Wunden blutenden, vor einer Verstümmelung stehenden Vaterlande eine Erpressung zu begehen: du wolltest dich mit viel weniger begnügen. Du hattest damals vor aller Welt erklärt, das ungarländische Deutschtum hält um jeden Preis und unter allen Umständen an der territorialen Integrität Ungarns fest es strebe keine deutsche nationale Autonomie an, sondern es wolle mit der politischen ungarischen Nation auch weiterhin in Eintracht und in von den Ahnen ererbter Treue leben. Und als der neuere Leichenraub erfolgte, die Lostrennung Westungarns, fochtest du in vorderster Front für die Erhaltung dieses Landesteiles, wodurch du dir den Groll einzelner Kreise Oesterreichs und Deutschlands zugezogen hast.

Du kämpftest oft mit starkem Schwunge deines heftigen Temperamentes für die sprachlichen, hauptsächlich aber für die Schulrechte deiner Rasse. Dir schwebten als Ideale jene deutsch stämmigen heimatlichen Gelehrten des 18. und 19. Jahrhunderts vor, die obwohl sie sich zum Deutschtum bekannten, doch in tiefer seelischer Verbundenheit und Freundschaft mit dem Magyarentum lebten, dessen Kultur sie auf eine europäische Höhe zu entwickeln verhalfen, wie ein Windisch, Glatz, Endlicher, Genersich, Elischer und Schedius. Während du aber auf dem Pfade dieser doppelten Bildungsideale schrittest, entging es deiner Aufmerksamkeit, dass sich die geschichtlichen und psychologischen Bedingungen der Nationalitätenfrage im Grunde geändert haben. Du hast in deiner Seele das seelische Paradoxon gelöst: wie kann ich zugleich Ungar und Deutscher sein? – wie kann ich gleichzeitig zur ungarischen und deutschen geschichtlichen Gemeinschaft, Gesinnung, zum wertschätzenden Standpunkt und zu den politischen Aspirationen der Zukunft gehören? Deine ehrenhafte Seele konnte noch vor einigen Monaten mit dem Pathos des reinen Gewissens in einer deiner Schriften ruhig aufrufen: „Bei Gott, ich sage, dieses Magyarentum kennt, versteht und liebt niemand besser als ich!“ Es muss aber dahingestellt bleiben, ob die Seelen, die du zum Bewusstsein erwecktest, immer die engen Spuren deines gebildeten und reinen Geistes verfolgen werden?

An deiner Seele nagte oft das künftige Los, die tragische,

geopolitische Lage des Magyarentums. Im Norden und Süden droht die tödliche Umarmung des Slawentums, hinter dem das Wort, Geld und die Waffe Frankreichs, des mächtigsten Staates in Europa, steht. Auf der anderen Seite steht das Deutschtum, gegen dessen Einschmelzungsbestrebung das Magyarentum so viele Jahrhunderte hindurch zu kämpfen genötigt war. In deinen Augen ist die grosse deutche Macht aber eine viel grössere Gewähr für die ungarische Unabhängigkeit, als die Anschliessung an das Slawentum. Deshalb bist du im Interesse der Neuregelung der Verhältnisse zwischen Magyarentum und Deutschtum als Vermittler aufgetreten, hat sich doch dieses Verhältnis seit Stephan dem Heiligen je nach den Gegebenheiten der einzelnen Perioden so oft geändert. Und den Angelpunkt dieser Neuregelungsfrage erblicktest du in der Klärung der Lage heimatlichen Deutschtums. Deine ungarische Nationalitätenpolitik hast du in eine solche weltgeschichtliche Perspektive gestellt. Und aus diesem auch um das Schicksal des Magyarentums bangenden Gedanken hast du deine unbeugsame Kraft und deinen Mut in allen Kämpfen geschöpft. Du hast gefühlt, dass wir vor einem bedeutenderen Wendepunkt der Geschichte stehen, als die Reformation und die französische Revolution einer war. Und in dieser Frage hast du die Minderheitenfrage als eine höchste Triebkraft aufgefasst: daher der Fanatismus, mit dem du deine ganze Kraft dieser Frage geopfert hast. Die Lösung derselben hast du als eine der geschichtlichen Voraussetzungen der territorialen Revision betrachtet. Du wünschtest, das Magyarentum solle zur Nationalitätenpolitik Stephans des Heiligen zurückkehren: wer dies nicht tut, „der versündigt sich – nach deinen Worten – auch gegen die ungarische Rasse, der verzichtet für immer darauf, dass in dieses Land noch einmal auch andere Völker und Volksgruppen zurückkehren, als Rassenungarn, dass sich zurücksehnen Slowaken, Deutsche, Ruthenen und andere, der verzichtet darauf, dass über den historischen ungarischen Raum noch jemals der Ungar herrsche; der findet sich mit dem Gedanken ab, dass das Ungartum seiner tausendjährigen historischen Sendung entsagt hat und zu einem Volke von 8–10 Millionen herabsinke, wie es solche im Osten und Südosten von Europa zu Dutzenden gibt".

Das Einsehen dieses Gedankens hast du von dem Genius der ungarischen nationalen Geschichte erwartet. Der Eckstein

des reintegrierten historischen ungarischen Staatsgedankens ist die Lösung der Nationalitätenfrage. Dieses bewusst zu machen, die zentrale Bedeutung desselben in unsere Seele einzuprägen, war deiner Laufbahn geschichtliche Sendung. In dem festen Glauben, dass das politische Ingenium der ungarischen Nation jene beruhigende Lösungsform finden wird, nach der deine Seele so viel lechzte, sage ich deiner diesseits unermüdlich kämpfenden, stetig ringenden Seele Lebewohl. Unvergesslicher Kollege, lieber Freund, Jakob Bleyer, Gott sei mit dir!

Bruch im Deutsch-sächsischen Volksrat.

In Hermannstadt hat sich am 23. Jänner bei der Sitzung des Deutsch-sächsischen Volksrates ein Bruch zwischen den Anhängern des „neuen" Systems (früher Selbsthilfe, jetzt Nationalsozialistische Erneuerungsbewegung der Deutschen in Rumänien) und der alten Volksführung vollzogen. Anlass dazu gaben unverantwortliche, beleidigende Zwischenrufe, die sich der Vizepräsident Dr. Waldemar Gust bei einer Rede des Bischofs Dr. Glondys erlaubte und die das Oberhaupt der ev. Landeskirche dazu bewogen, den Sitzungssaal zu verlassen. Seinem Beispiel folgten 53 von 90 anwesenden Volksratsmitgliedern und damit wurde bis auf weiteres eine klare Scheidung zwischen den beiden politischen Gruppen vollzogen.

Nach der Eröffnung der Sitzung durch den Präsidenten Dr. Otto Fritz Jikeli flocht der Vorsitzende in seine Begrüssungsrede die Bemerkung ein: „Wer es sagt, dass die Volksgemeinschaft gefährdet sei, hat die Volksgemeinschaft schon im Geist getroffen".

Durch diese Bemerkung sah sich Bischof Dr. Glondys veranlasst, das Wort zu ergreifen, weil er darin eine Spitze gegen sich zu erblicken glaubte. Dr. Glondys hat nämlich seinerzeit beim Sachsentag vom „Leck im Schiff" gesprochen und ist wegen dieser Feststellung später im „Ostdeutschen Beobachter", dem Organ der Selbsthilfe angegriffen worden. Die Veröffentlichung einer Erwiderung des Bischofs hat Fabritius abgelehnt. Während

der Bischof in seiner Rede Verwahrung gegen die Behauptung des Vorsitzenden einlegte, erklangen von Mitgliedern der Selbsthilfe störende und beleidigende Zwischenrufe. Der Drahtzieher war wieder der Vizepräsident Dr. Gust, der zuerst den Ausdruck: lachhaft! laut werden liess.

Dieses Verhalten der Selbsthilfeleute empörte den Grossteil der Volksratsmitglieder und einige neben dem Bischof sitzende Männer riefen: „Wir fordern Ruhe. Es spricht unser Bischof!"

Dr. Gust antwortete: „Er spricht hier nicht als Bischof, sondern als einfaches Mitglied des Volksrates".

Auf diesen Affront gegen das kirchliche Landesoberhaupt, auf den eine peinliche Stille eintrat, verliess Dr. Glondys den Saal. Kaum war das geschehen, als sich Abg. Dr. Hans Otto Roth erhob und in den Saal rief: Alle hinter unseren Bischof! Dieser Aufforderung leisteten sofort 53 Mitglieder des Volksrates Folge, verliessen mit dem Vizepräsidenten Karres (Mediasch) und Abg. Dr. Roth an der Spitze ebenfalls den Beratungsraum und begaben sich in den Unikum Saal, wo eine Sonderbesprechung abgehalten wurde. Nachmittag tagte dann der in Minderheit verbliebene Rumpfvolksrat der Selbsthilfe und die Mehrheit der Volksratsmitglieder in verschiedenen Räumen.

Der Präsident Dr. Jikeli und Vizepräsident Pomarius begaben sich zweimal zu Dr. Glondys, um ihm mündlich und dann schriftlich eine bedauernde Erklärung abzugeben. Der Bischof weigerte sich aber, die zwei Herren zu empfangen.

Die ausgezogene absolute Mehrheit des Deutsch-sächsischen Volksrates, nahm in der Beratung am Nachmittag einstimmig eine Entscheidung an, die für die weitere Etwicklung im deutschen Volksleben in Siebenbürgen und in ganz Rumänien von grundsätzlicher Bedeutung werden dürfte. In dieser Entschliessung heisst es u. a.:

Die Entscheidung ist gefallen. Der von der NEDR planmässig geführte Kampf gegen die Autoritäten unseres Volkslebens hat in der Sitzung von gestern die Grenze überschritten. Diese Grenzen sind damit überschritten worden, dass der Vizepräsident des Volksrates, Dr. Waldemar Gust, gegen den Bischof eine Haltung eingenommen hat, die unvereinbar ist mit der Ehrerbietung, die wir dem höchsten Würdenträger der Landeskirche zu zollen haben. Wenn ein weiteres Zusammenarbeiten

für die Zukunft ermöglicht werden soll, werden von der NEDR zwei Bedingungen erfüllt werden müssen:

1. dass sie dem Bischof entsprechende Genugtuung zu geben hat und 2., dass die Gewähr geboten wird, dass bei der künftigen Haltung der Führer der NEDR dem Gebot der Verantwortlichkeit und der Wohlanständigkeit Rechnung getragen wird.

In der Erklärung heisst es dann nach Schilderung des Vorfalles weiter, es handle sich um kein Missverständnis. Die Empörung sei aus dem Verhalten von Dr. Gust entstanden, das unbedingt beleidigend war. Der Bruch im Volksrat sei erfolgt und es liege bei der NEDR, ob er sich wieder schliessen lassen werde. Gleichzeitig wird einer herzlichen Anteilnahme für die NEDR, soweit sie die nationalen Kräfte durch Heranziehung der Jugend zur völkischen Arbeit stärken will, Ausdruck gegeben. Bei aller Anerkennung müssen aber doch klare Beziehungen zwischen bestimmten Personen der Führung und der Volksgemeinschaft geschaffen werden. Grosse Kreise der sächsischen Bevölkerung werden jetzt von Personen geführt, von denen die reine Gedankenwelt der deutschen Erneuerung gefälscht wird. Die Verleumdungen und Beschimpfungen von Volksführern, die durch die Massen getragen werden, dürfen nicht geduldet werden. Ein klarer Trennungsstrich muss zwischen jenen Personen gezogen werden, die wirklich aufbauen wollen und jenen, die zersetzen und zerstören.

Zum Schluss wird in der Erklärung noch darauf hingewiesen, dass der letzthin gewählte ganze Volksrat ungültig sei, weil er nicht nach der Geschäftsordnung einberufen wurde. Diese schreibt nämlich zehn Tage vor, während diesmal die Einladung nur 7 Tage vor dem Termin erfolgte.

Die Entschliessung haben alle 53 Anwesende, darunter alle Frauenmitglieder des Volksrates eigenhändig unterzeichnet.

Nach der Tagung des Völkerbund-Rates.

Die Wirksamkeit der Dreier-Komitees.

Aus der Europäischen Nationalitäten-Korrespondenz (No. 3/4).

Im Mittelpunkt der letzten Tagung des Völkerbundrates standen Fragen des Saar-Gebiets und Danzigs. Die Minderheiten-Petitionen bildeten den Gegenstand der Diskussionen im Rahmen der verschiedenen Dreier-Komitees, die sich mit ihnen bekanntlich im Auftrage des Rates zu befassen haben. Für die Wirksamkeit der Dreier-Komitees ist nach wie vor ihre völlige Abhängigkeit von der Zusammensetzung der Mitglieder bezeichnend. Dreier-Komitees, die vorzugsweise aus Vertretern solcher Staaten bestehen, die am Nationalitätenproblem nicht unmittelbar beteiligt sind und sich auch sonst nicht in einem allzu engen Freundschafts- oder Bündnisverhältnis zu den beklagten Staaten befinden, bekunden oft ein selbständiges und sehr konsequentes Auftreten bei Behandlung der ihnen übergebenen Petitionen der Minderheiten. Ganz anders ist es, wenn sich in den Dreier-Komitees Vertreter von Staaten befinden, die entsprechend der Haltung dieser letzteren, den Petitionen gewissermassen grundsätzlich ablehnend gegenüberstehen, oder die Rücksichten auf die freundschaftlichen Beziehungen ihres Landes zu dem Staate, gegen dessen Regierung die Petition gerichtet ist, unter allen Umständen zu nehmen haben.

Es lässt sich erfreulicherweise feststellen, dass bei den Vertretern der neutralen oder an dem Nationalitätenproblem nicht direkt interessierten Ländern, jetzt nach dem Ausscheiden Deutschlands aus dem Völkerbunde, sich noch stärker als bisher das Streben nach einer gerechten Behandlung der Minderheiten-Petitionen bemerkbar macht, damit nicht der Eindruck entstehe, dass das Verhalten der neutralen Mitglieder der Dreier-Komitees den beschwerdeführenden Minderheiten gegenüber sich verschlechtert hätte. – An Stelle des Vertreters von Norwegen Andwort, ist jetzt der Vertreter von Dänemark Rasmusen Mit-

glied einer Reihe von Dreier-Komitees geworden. Herr Rasmusen ist durch einen längeren Aufenthalt in Bern über die Verhältnisse bei dem Völkerbunde gut orientiert. Man darf annehmen, dass er die von Herrn Andwort übernommene Tradition bei Behandlung der Minderheitenfragen in den Dreier-Komitees weiter fortführen wird.

Da der neu ernannte Direktor der Minderheiten-Abteilung des Völkerbund-Sekretariats Herr Rosting erst unmittelbar vor Beginn der letzten Ratstagung aus Danzig in Genf eintraf, so konnte er sich dieses Mal den Minderheitenfragen noch nicht in vollem Masse widmen. Zu bemerken ist, dass jetzt auch diejenigen Kreise, die anlässlich der Ernennung von Herrn Rosting zum Leiter der Minderheiten-Abteilung eine Kampagne gegen ihn in die Wege leiteten, jetzt, wohl unter dem Eindrucke der offiziellen polnischen Einstellung zu Rosting und seinen Verdiensten als Völkerbund-Kommissar in Danzig, ihre Haltung geändert haben. — Dem bisherigen Stellvertreter des Direktors der Minderheiten-Sektion des Völkerbund-Sekretariats Herrn von Krabbe ist eben die Leitung der sich auf das Saar-Gebiet und Danzig beziehenden Angelegenheiten übertragen worden. Herr von Krabbe, der als Vertreter des Völkerbund-Sekretariats den Tagungen des Europäischen Nationalitäten-Kongresses wiederholt beigewohnt und den Arbeiten desselben stets Interesse entgegengebracht hat, ist aus der Minderheiten-Sektion somit ausgeschieden.

Director şi redactor răspunzător: Dr. Elemér Jakabffy.
Tipografia Husvéth şi Hoffer, Lugoj.